

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Legální a nelegální drogy na střední škole

Legal and illegal drugs in High School

STUDIJNÍ PROGRAM

Specializace v pedagogice

STUDIJNÍ OBOR

Učitelství praktického vyučování a odbor. výcviku

VEDOUcí PRÁCE

PhDr. Petr Nesvadba, CSc.

FIALOVÁ

ADÉLA

2022

I. OSOBNÍ A STUDIJNÍ ÚDAJE

Příjmení: **Fialová** Jméno: **Adéla** Osobní číslo: **492920**
Fakulta/ústav: **Masarykův ústav vyšších studií**
Zadávající katedra/ústav: **Institut pedagogických a psychologických studií**
Studijní program: **Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Učitelství praktického vyučování a odborného výcviku**

II. ÚDAJE K BAKALÁŘSKÉ PRÁCI

Název bakalářské práce:

Legální/nelegální drogy na střední škole

Název bakalářské práce anglicky:

Legal / Illegal Drugs in High School

Pokyny pro vypracování:

Hlavním cílem je zjistit, jak se změnila drogová scéna, co do užívání tabákových výrobků, alkoholů, drog či jiných omamných či psychotropních látek a s tím související informace k jejich uživatelům na středních školách. Tedy proměnlivost uživatelů a látek, jako takových za uplynulých 10 let. Současně budou cíleně zjišťovány rozdíly především mezi žáky, kteří studují na střední škole s bezpečnostně – právním zaměřením a žáky, kteří studují na všeobecných středních školách s jiným druhem zaměření. Dalším cílem je provedení průzkumu mezi zaměstnanci OSPOD, případně speciálními pedagogy či metodiky prevence, zda jsou schopni odhalit závislého žáka a dle jakých kritérií a případný pohled na spolupráci v oblasti prevence či již samotné represe. Tedy odhalit, zda pedagogické instituce vnímají spolupráci s OSPOD, jako dostatečnou či nikoliv, případně jak by si spolupráci představovaly. Totéž i v opačném případě ze strany OSPOD vůči pedagogickým institucím, tedy školám, v tomto případě středním. Cílem práce je současně i popsat preventivní činnost, která na těchto školách je, v jaké míře a jaké instituce se na ní podílejí, dle dostupných zdrojů

Seznam doporučené literatury:

BRICHČÍN, Milan. Mládež - drogy - společnost. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1997. Studia paedagogica (Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta). ISBN 80-86039-20-x
FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5046-0.

Jméno a pracoviště vedoucí(ho) bakalářské práce:

PhDr. Petr Nesvadba, CSc. Masarykův ústav vyšších studií ČVUT v Praze

Jméno a pracoviště druhé(ho) vedoucí(ho) nebo konzultanta(ky) bakalářské práce:

Datum zadání bakalářské práce: **05.01.2022** Termín odevzdání bakalářské práce: **28.04.2022**

Platnost zadání bakalářské práce: _____

PhDr. Petr Nesvadba, CSc.
podpis vedoucí(ho) práce

doc. Ing. David Vaněček, Ph.D.
podpis vedoucí(ho) ústavu/katedry

prof. PhDr. Vladimíra Dvořáková, CSc.
podpis děkana(ky)

III. PŘEVZETÍ ZADÁNÍ

Studentka bere na vědomí, že je povinna vypracovat bakalářskou práci samostatně, bez cizí pomoci, s výjimkou poskytnutých konzultací. Seznam použité literatury, jiných pramenů a jmen konzultantů je třeba uvést v bakalářské práci.

Datum převzetí zadání

Podpis studentky

FIALOVÁ, Adéla. Legální a nelegální drogy na střední škole. Praha: ČVUT 2022. Bakalářská práce. České vysoké učení technické v Praze, Masarykův ústav vyšších studií.

**MASARYKŮV ÚSTAV
VYŠŠÍCH STUDIÍ
ČVUT V PRAZE**

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že jsem všechny použité zdroje správně a úplně citovala a uvádím je v příloženém seznamu použité literatury.

Nemám závažný důvod proti zpřístupňování této závěrečné práce v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) v platném znění.

V Praze dne: 28. 04. 2022

Podpis:

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat svému vedoucímu práce PhDr. Petru Nesvadbovi, CSc., za jeho pomoc při tvorbě této práce, především za laskavý a trpělivý přístup. .

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá nejen zneužíváním drog mládeží na středních školách. Teoretická část je vymezena pojmoslovím droga a závislost, členění drog, ale i proměnlivost drogové scény za posledních deset let a patologickými jevy, které s užíváním drog mají přímou souvislost. Nebylo opomenuto ani na trestnou činnost mládeže a příčiny, proč k tak závažnému jednání kriminálního charakteru dochází. Praktická část, která má empirický charakter, obsahuje výstup dat z kvantitativního šetření dotazníkovou metodou mezi studenty středních škol. Jejím záměrem je především zjistit, jaký postoj má středoškolská mládež k drogám a drogové scéně všeobecně a současně i fakt, nakolik vnímá preventivní programy na školách, jejich dostatečnost a účel. Samotný závěr práce je shrnutím a vyhodnocením výzkumu samého, který může v budoucnu posloužit jako pomocný materiál k řešení dosud nenastalých nebo recidivujících situací.

Klíčová slova

Legální a nelegální drogy, mládež, příčiny, rodina, vrstevníci, kriminalita, delikvence mládeže, prevence, Policie České republiky, trestní odpovědnost.

Abstract

This bachelor thesis focuses not only on drug abuse of young people in secondary schools. The theoretical part deals with the term drug and addiction, the classification of drugs, but it also deals with causes of addiction. Moreover, juvenile delinquency and the reasons why such serious criminal behavior occurs are not overlooked either. The practical part of empirical character contains the output of data from the quantitative survey conducted using the questionnaire method among secondary school students. Its main aim is to find out what attitude secondary school youth have towards drugs and the drug scene in general, and at the same time how they perceive prevention programs in schools, their sufficiency and purpose. The very conclusion of the work is a summary and evaluation of the research itself which may serve in the future as an auxiliary material to address emergencies or recurrent situations.

Key words

Legal and illegal drugs, youth, causes, family, peers, crime, juvenile delinquency, prevention, Police of the Czech Republic, criminal liability.

Obsah

Úvod.....	5
1 Pojem droga	8
2 Rozdělení drog	10
2.1 Legální drogy.....	10
2.1.1 Alkohol.....	10
2.1.2 Tabák a tabákové výrobky.....	12
2.2 Nelegální drogy.....	13
2.2.1 Konopné drogy.....	14
2.2.2 Extáze.....	15
2.2.3 Pervitin (Metamfetamin).....	16
3 Příčiny vzniku závislostí.....	16
3.1 Genetické predispozice	17
3.2 Vlivy prostředí.....	18
3.2.1 Rodina.....	18
3.2.2 Vrstevníci	20
3.3 Psychické faktory.....	21
4 Kriminalita a delikvence mládeže	22
4.1 Vytýčení pojmů kriminalita a delikvence a její charakteristika	23
4.2 Faktory ovlivňující vznik delikventního a kriminálního chování.....	23
4.2.1 Biologické faktory.....	24
4.2.2 Psychické faktory.....	25
4.2.3 Sociální faktory.....	25
4.3 Právní rámec trestní odpovědnosti mládeže.....	28
5 Prevence	32
5.1 Členění prevence.....	32
5.1.1 Oblasti prevence.....	33
5.2 Prevence ve školách.....	33

6	Závěr teoretické části.....	35
7	Výzkumná sonda.....	37
7.1	Výzkumné metody a techniky.....	37
7.2	Předpoklady.....	37
7.3	Vyhodnocení a interpretace dotazníkového šetření.....	38
	Seznam použité literatury	63
	Seznam grafů	66
	Seznam příloh	67

Úvod

Již několik moudrých filozofů, pedagogů či vědců v minulosti vyřklo přesvědčení, že se člověk rodí jako nepopsaný list. Za mého mnohaletého působení u Policie ČR jsem se, mimo jiné, v pozici vyšetřovatele setkala s mnoha lidskými osudy, smutnými životními osudy, které měly společného jmenovatele. Drogy, jako jeden z faktorů celkového selhání takových institucí, jako je rodina. Na jeho samotném konci vždy bylo pomyslné dno. Dno, od kterého se již nebylo možné odrazit. Každá z těchto osob si již nesla cejch, se kterým bylo těžké, či snad prakticky nemožné, znovu začlenění do společnosti. Absentovala vůle, chuť, síla i smysl.

Sama jsem začala pociťovat nespokojenost a vnitřní pnutí a měla pocit, že má práce nemá hlubšího významu. Bližším zkoumáním příčin a možností jak společnosti, ale i jednotlivcům, pomoci jsem dospěla k závěru, že i cesta je cíl a změnila služební působiště. Došlo mi totiž, že na naší budoucnosti se podílí mimo jiné naše minulost, tedy dětství. Začala jsem tedy působit jako tzv. preventistka Krajského ředitelství policie Libereckého kraje. Pravidelně jsem se v rámci besed setkávala s žáky základních i středních škol, kterým jsem na základě osobních zkušeností názorně demonstrovala možné důsledky užívání drog.

Postupně jsem pronikala do změn, které v užívání drog nastaly. Pochopila jsem, že tak, jak se mění zneužívané látky, mění se i jejich uživatelé a s tím spojené příčiny. Stále jsem přesvědčena, že se člověk skutečně rodí z velké části jako nepopsaný list, ale současně nabývám přesvědčení, že ne výhradně. Faktorů, které se podílí na formování osobnosti, je několik a těch, které mohou ovlivnit zvrát špatné dějové linie, je ještě více. Od dětství jsem byla přesvědčena, že chci pomáhat druhým. Ovlivnila mě genetika mých rodičů, ale i prostředí, ve kterém jsem vyrůstala. Mnohdy jsem pro svou urputnost, odhodlání a zatvzelenost byla perzekuována, ale nikdo mě od mého konečného záměru neodradil. Sama jsem byla žákem střední školy s bezpečnostně-právním zaměřením a osobně jsem pociťovala, že i toto prostředí mě dále formovalo a já dosáhla kýženého cíle.

Drogy jsou sice staré jako lidstvo samo a jejich absolutní vymýcení je prakticky nemožné, přesto jsem se rozhodla psát tuto práci za účelem dalšího přiblížení souvislostí, které jsou s drogovou problematikou mládeže spojené. Současně, ačkoliv dnes již primárně nepůsobím jako preventista, se hodlám i v budoucnu alespoň částečně věnovat mládeži, a to i nad rámec svého profesního postavení. Stále jsem totiž přesvědčená, že i kdybych svým jednáním pomohla jednomu člověku z deseti, přispějí tím celé společnosti.

Teoretická část této práce proto obsahuje především vytyčení pojmů drogy, jejich samotné členění, příčiny, ale současně i patologické jevy, které jsou s užíváním

samotným spojeny. Jako následek je zde vytýčena i kriminalita mládeže. Teoretická část je dále věnována prevenci.

Praktická část má být zrcadlením teoretické části. Jejím předmětem je zjistit dotazníkovou formou náhled na drogovou scénu, ale i preventivní činnost vykonávanou v rámci středních škol. Respondenty jsou v daném případě právě žáci středních škol.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Pojem droga

V této úvodní kapitole je třeba objasnit pojem droga. „Droga je jakákoliv látka syntetického, či nesyntetického charakteru, která je-li vpravena do živého organismu, může pozměnit jeho funkci.“ (Kapek in Kolektiv autorů, 1997, s. 126). Definice slova droga je však nepřeborné množství.

Kupříkladu, jak uvádí Presl: „Lze drogu asi chápat, jako každou látku, ať již přírodní či syntetickou, která splňuje dva základní požadavky: 1. má tzv. psychotropní účinek, tj. ovlivňuje nějakým způsobem naše prožívání okolní reality, mění naše „vnitřní“ naladění – prostě působí na psychiku. 2. může vyvolat závislost, má tedy něco, co se z nedostatku vhodnějšího pojmenování někdy označuje jako „potenciál závislosti“.“ (Presl, 1995, s. 9)

Nelze jinak, než uvést i pojmosloví, které s výrazem droga či návyková látka úzce souvisí, kde se jedná především o toxikomanii či závislost.

Toxikomanie jako taková se vyznačuje hned několika charakterovými rysy. Především se jedná o opakované či jinak také chronické stavy intoxikace čili otravy organismu, jež jsou primárně nebezpečné pro jedince, ale současně i pro společnost jako takovou. Současně se vyznačuje několika charakteristickými prvky, které jsou pro ni neodmyslitelné:

- 1) nutkavé přání a potřebu získat omamnou látku či látky a pokračovat v jejím užívání,
- 2) sklon k postupnému zvyšování dávek,
- 3) postupný vznik psychosomatické a současně i tělesné závislosti na samotných účincích drogy, či jinak také omamné látky. (Kapek in kolektiv autorů, 1997, s. 126).

Charakteristiky, které specifikují toxikomanii, by nebyly ucelené, pokud bychom se nezabývali rozdělením stádií závislosti). Jedná se o:

- období návyku: dané období se vyznačuje především bažením po droze, silná touha po opakování pocitu, který droga vyvolává,
- období závislosti: a) psychická, či psychologická, b) fyzická; v této fázi již dochází k fyziologické závislosti na droze; jedná se o období, kdy se droga stává součástí metabolismu a její absence vyvolává stavy abstinenci,
- období abstinence: po samém požití drog, přibližně po 12-48 hodinách nastává stav, jež se vyznačuje již samotnou nevolí organismu neboli zpětnou reakcí na absenci oné látky; zpočátku se jedná o projevy nervozity, křeče, průjem; tyto stavy jsou doprovázeny nespavostí, stavy úzkostí, psychomotorického neklidu, hysterickými projevy, kdy všechny tyto stavy mohou vyústit až k naprostému

kolapsu u postiženého může dojít až ke kolapsu. (Kapek in kolektiv autorů, 1997, s. 126)

Osoby závislé je však nutné rozdělit i dle užívané látky. Kapek (1997, s. 126) k tomuto dělení přistupuje následovně:

- 1) *morfinový typ (opium, heroin, morfin),*
- 2) *barbituráto-alkoholový typ (Amobarbital, Barbital, Fenobarbital),*
- 3) *kokainový typ (kokain),*
- 4) *cannabisový typ (marihuana, hašiš),*
- 5) *amfetaminový typ (efedrin, fermetrazin, amfetamin),*
- 6) *kathový typ (katha jedlá),*
- 7) *halucinogenový typ (LSD, psyolocybin, meskalin),*
- 8) *analgeticko-antipyretický typ (směsná antineuralgika typu Alnagon, Eunalgit, Neuralgen apod.).* (Kapek in kolektiv autorů, 1997, s. 126)

Závěrem kapitoly nezbyvá než konstatovat, že užívání drog je fenoménem, který má mnoho dopadů napříč celým spektrem, a to nejen v oblasti zdravotní, ale dochází k hlubokému dopadu na členy rodiny, kdy v důsledku sociálních, ekonomických a bezpečnostních faktorů dochází k ohrožení všech vyjmenovaných osob. Jinak by se také dalo v kostce konstatovat, že se jedná o narušení vývoje celé společnosti. (Radimecký a spolupracovníci in Kalina a Kolektiv, 2003, s. 25).

„Mimo jiné, drogy či jinak také návykové látky jsou staré jako lidstvo samo. Psychoaktivní účinky listů koky jsou známé 4000 let.“ Zneužívání drog je však globálním problémem, jehož prvky jsou hmatatelné napříč celou společností. Setkáváme se s ním nejen ve specifických druzích společnosti, ale bohužel běžně na ulici. Ať již pozitivní či negativní kampaň mají na vrubu i média, sociální sítě a internet všeobecně, kdy není výjimkou setkat se s různým druhem informací. V této oblasti je třeba zacílit na objektivitu zdrojů, které informace zprostředkovávají, a umět správně vyhodnotit, jak moc objektivní charakter mají. (SZÚ in nzip).

2 Rozdělení drog

Podstata pojmosloví droga a jí přidružené výrazy byly blíže specifikovány v přechozí kapitole. Aby bylo pochopeno celé meritum věci, navážu samotným rozdělením drog či jinak také návykových látek, které volně členíme na uměle vyrobené či takzvaně syntetické na straně jedné a přírodní na straně druhé. Legislativní rámec dle daného typu země rozlišuje návykové látky dále na legální a nelegální a v neposlední řadě je třeba kategorizace i dle účinku na lidskou psychiku na látky tlumivé, stimulační a halucinogenní. Předmětem této práce však bude rozdělení pouze na legální a nelegální drogy a jejich konkrétní podskupiny. (nzip)

2.1 Legální drogy

„Jestliže se podíváme na drogy zcela obecně, bez ohledu na jejich legalitu či ilegalitu v té které společnosti a době, můžeme je charakterizovat známým „dobrý sluha, ale špatný pán“. Samozřejmě je lepší se drogám zcela vyhnout a žít tzv. bezdrogovým životem.“ (Presl, 1995, s. 10)

Jejich užívání nemá toliko devastující účinky na osobě závislého jedince takovým způsobem, jako drogy nelegální, což ale neznamená, že by jejich dopad na zdraví měl být zcela bagatelizován. Ba naopak, ročně umírají desítky tisíc osob v důsledku jejich užívání.

Mezi legální drogy řadíme především alkohol, tabákové výrobky, léky, nátěrové barvy a ředidla. Jsou charakteristické především svou snadnou dostupností, kdy není problémem zakoupit je jako jakékoliv zboží v obchodních řetězcích, drogeriích, obchodech s barvami a laky, s potravinami, dále v lékárnách, na čerpacích stanicích či v jiných provozovnách. Společnost tento druh drog vnímá tolerantně a není vůči jejich užívání plně vyhrazená, ačkoliv jejich nebezpečnost co do vzniku závislosti se v nejednom případě zcela vyrovnají závislosti na drogách ilegálních. Samotný prodej je věkově omezen na hranici 18 let věku jednotlivce či je přímo vázán na lékařský předpis. Pokud hovoříme o věkové hranici, pak tato se konkrétně vztahuje k prodeji alkoholu a tabákových výrobků. V druhém případě, tedy lékařského předpisu, se jedná o specifické druhy léků. (nzip)

V níže uvedených kapitolách se budeme věnovat především alkoholu, tabáku a tabákovým výrobkům.

2.1.1 Alkohol

„Komu zbude „Ach“ a komu „Běda“?

Komu sváry? Komu plané řeči?

Komu zbytečné modřiny?

Komu zkalený zrak?

*Těm, kdo se zdržují u vína,
kdo chodí okoušet kořeněný nápoj.
Nehleď na víno, jak se rdí,
jak jiskří v poháru.
Vklouzne hladce
a nakonec uštkne jako had
a štípne jako zmije.
Tvé oči budou hledět na nepřístojnosti,
z tvého srdce budou vycházet prvořadě řeči.
Bude ti, jako bys ležel v srdci moře,
jako bys ležel s rozbitou hlavou.
„Zbili mě a nic mě nebolí,
ztloukli mě a nevím o tom.
Až procitnu, vyhledám to zas a zase.“
(Přísluví Šalamounovo 23,29-35, Český ekumenický překlad in Nešpor, 2007, s. 159)*

Etylalkohol (dále již jen „alkohol“) byl ve formě alkoholických nápojů vyráběn a používán v dobách historických civilizací, jak o tom svědčí četné archeologické nálezy – někdy jako látka zvláštního významu při náboženských obřadech, později stále častěji jako nápoj.

„Z historie naší země máme doklady o tom, že již v dávných dobách přinášela všeobecná obliba piva a medoviny řadu závažných problémů, které posléze vyvolaly dokonce potřebu mocenského řešení (první „protialkoholní zákon“, který byl vyhlášen Břetislavem I. roku 1039, měl výrazně prohibiční charakter a uvádí přesné tresty pro opilce a pro krčmáře, kteří jim nalévali). Patrně stejně dlouho jak je alkohol znám, však lidstvo provází i negativní následky nemírného požívání alkoholu.“ (Kalina a Kolektiv, 2003, s. 151)

Hovoříme-li o mládeži, pak u těchto osob dochází k závislosti na návykových látkách mnohem rychleji než u dospělého. Zatímco závislost, ke které dochází u dospělého člověka, vzniká postupně v řádu až několika let, u mladistvé osoby dochází ke stejnému druhu závislosti v řádu několika měsíců. Mimo jiné velmi nebezpečným faktorem u mladistvých je, že nelze pominout riziko těžkých otrav, a to především s ohledem na sníženou toleranci, větší sklon k riskování, a naopak nižší toleranci, která je pro oblast dospívání charakteristická. *„K nejčastějším příčinám smrti u dětí a dospívajících patří úrazy, otravy a další násilné příčiny smrti. S tím úzce souvisí zneužívání návykových látek, zejména alkoholu.“ (Nešpor, 2007, s. 52)*

Ze studií: Rizikové a škodlivé pití v populaci 15+, Rizikové a škodlivé pití trendy v letech 2012-2020, NAUTA (Csémy at al, 2021 in drogy-info). 880-980 tis. denně pije alkohol, 160 tis. denně pije nadměrné dávky alkoholu. V riziku je tímto podle metody BSFQ: = 16,7 % populace, v tom 8,8 % škodlivé. Zatímco ze studie Národního výzkumu užívání návykových látek (Chomynová and Moravčík, 2021 in drogy-info) v tomtéž období

1,5 - 1,7 mil. v riziku vzniku problémů a 800-900 tis. ve vysokém riziku. V riziku podle škály CAGE: = 18,9 % populace, v tom 9,9 % škodlivé.

„Konzumace alkoholu zůstává u dospívajících v Evropě vysoká: průměrně více než tři čtvrtiny (79 %) studentů škol mělo během svého života zkušenost s alkoholem a téměř polovina (47 %) ho konzumovala v posledních 30 dnech (tj. v současnosti). Údaje o trendech však ukazují dlouhodobý pokles konzumace alkoholu: míra konzumace je nyní nižší než v roce 2003, kdy mělo zkušenost s alkoholem v životě 91 % studentů a 63 % jej konzumovalo v posledních 30 dnech.“ (drogy-info)

2.1.2 Tabák a tabákové výrobky

Tabák, sušená rostlina, kterou pěstovali již staří Indiáni. Ti, ačkoliv tabák po jeho sušení užívali, kouřili, však nebyli přímo ohroženi na svém zdraví. V daném případě se totiž jednalo výhradně o rituální záležitost. Mimo tuto skutečnost, že četnost kouření tabáku nebyla denní záležitostí, jde i o skutečnost, že při kouření nešlukovali. Tabák kouřili z dýmek a nikotin se tedy vstřebával přímo v dutině ústní. (Kalina a Kolektiv., 2003, s. 205)

„Jedinou návykovou látkou ze 4. - 5. tisíc složek tabákového kouře či v tabáku jako takovém je toxický rostlinný alkaloid nikotin. Jedná se o bezbarvou tekutinu, bez zápachu. Smrtelná dávka pro člověka je kolem 80 mg, poměrně rychle však vzniká tolerance. Závislost na tabáku začíná závislostí psychosociální, po určité době (ta je individuální, záleží na geneticky získané podobě receptorů v mozku) vzniká také fyzická drogová závislost, tedy závislost na nikotinu (asi u 60–70 % kuřáků).“ (Kalina a Kolektiv, 2003, s. 205)

Ačkoliv všeobecné mínění může být postaveno na domněnce, že závislost na tabáku vzniká převážně až v dospělosti, opak je pravdou. Pravdou je, že závislost na tabáku je dětskou nemocí, která má svůj počátek právě již v oné fázi. *„Ve skutečnosti se však jedná o dětskou nemoc: mívá začátek v dětství a je skutečně samostatnou diagnózou F17, tedy „poruchy duševní a poruchy chování způsobené užíváním tabáku“. V udržování tohoto chování i v době, kdy si již kuřák uvědomuje jeho škodlivost, má pak podstatný vliv zvyk a návykovost nikotinu.“ (nzip.)*

Strategie, kterou uplatňují výrobci tabákových výrobků, je ve svých kampaních již cíleně zaměřena na populaci osob dětského věku a věku adolescentního. Psychologie, kterou výrobci uplatňují, je zcela prostá. Podstatou je získat zákazníky dříve, než prakticky dospějí ve svém uvažování a budou schopni domýšlet důsledky svého jednání. V daném případě se tedy jedná o to, aby se stali závislými dříve, než si rizika spojená s kouřením budou schopni plně uvědomovat. Vezmeme-li v úvahu, že tzv. „soudnosti“ je osoba schopna až v období kolem 15. roku věku a v České republice se věk, kdy dítě užije tabákový výrobek, pohybuje v rozmezí 10-12 let, pak je zcela jisté, že dané tvrzení je založeno na faktech. Mimo to, nevyvinutý mozek dítěte je samozřejmě mnohem zranitelnější než mozek dospělého člověka. (nzip)

„Přestat kouřit není jednoduché, kuřáci mívají za život i několik desítek pokusů o abstinenci. Je třeba akceptovat, že existuje početná skupina těch, kteří nemohou nebo méně často nechtějí přestat užívat nikotin. Pro ně by bylo jistě menším rizikem dostat tuto látku bez tisíců dalších přítomných v kouři. Je pravda, že nemáme letité studie, elektronické cigarety jsou na trhu cca od roku 2006, zahříváný tabák cca od roku 2017. Ale můžeme měřit, co který konzument vdechuje či vybrané biomarkery.“ (Bulletin NPC č. 1/2021)

Cigarety či tabák dnes však již neznamenaají jediné riziko. Problém závislosti je nutné v dnešní době rozšířit o alternativy kouření tabáku. Celkově lze říci, že u osob závislých poskytují v dnešní době stejný či podobný pocit tabákových výrobků. Nutné je však zmínit, že by se v každém případě stále mělo jednat o osoby dospělé, nikoliv mladistvé či nezletilé. *„V zemích, kde adolescenti více vapují, bezprecedentně klesá jejich prevalence kouření. Tyto výrobky „harm reduction“ buď neobsahují tabák (náhradní terapie nikotinem z lékárny, elektronické cigarety, nikotinové sáčky), nebo jej obsahují (zahříváný tabák, porcovaný tabák, snus), a v obou případech se buď nezahřívají, nebo zahřívají.“* (Bulletin NPC č. 1/2021)

Ze studií: Kouření v obecné populaci 15+ v letech 2012-2020, NAUTA (Csémy at al, 2021 in drogy-info). Denně kouří 16,6 %. Dle Národního výzkumu užívání návykových látek (Chomynová and Moravčík, 2021 in drogy-info) téměř denně kouřilo 23,9 %, což je cca 2 mil. denních kuřáků. E-cigarety užívá v současnosti 4,8 %, zahříváné tabákové výrobky 4,1 %. Z Národního výzkumu užívaných návykových látek (Chomynová and Moravčík, 2021 in drogy-info) dále vyplývá, že v důsledku kouření bylo zaevidováno 16–18 tis. úmrtí ročně, ZN průdušnice, průdušek a plic 5 tis., ročně diagnostikováno cca 7 tis., CHOPN 3 tis. ročně hospitalizováno přes 30 tis.

Na základě provedené studie z roku 2019, mělo zkušenost s kouřením cigaret alespoň jednou za život celkem 54,0 % šestnáctiletých (53,9 % chlapců a 54,2 % dívek) Čechů. Za posledních 30 dní mělo zkušenost s kouřením 23,6 % studentů, oproti tomu v roce 2015 se jednalo o 29,8 % šestnáctiletých a v roce 1995 o 34,3 %. (drogy – info)

Současně bylo na základě zahraničních výzkumů prokázáno, že pokles míry kouření klasických cigaret je tzv. „vykoupen“ daní jinou, kterou je míra nárůstu užívání elektronických cigaret a zahříváného tabáku, kdy se jedná především o mládež. Z celkového objemu dotazovaných osob zkusilo elektronické cigarety (bez ohledu na to, zda obsahovaly nikotin nebo ne) celkem 60,4 % studentů, kdy se jedná o vyšší podíl, než které uvedly kouření klasických cigaret v životě (54 %). Zkušenost s kouřením tzv. zahříváného tabáku uvedlo 12,8 % studentů. (drogy – info)

2.2 Nelegální drogy

Datem 1. ledna 2010 nabyl účinnosti trestní zákoník, zákon č. 40/2009 Sb., kdy trestné činy drogového charakteru jsou taxativně vymezeny v jednotlivých ustanoveních § 283–287. Tento legislativní rámec uvádí nejen skutkovou podstatu spáchání takovýchto činů, ale i trest, který za jejich spáchání hrozí, a to především v souvislosti s vytýčením neoprávněného přechovávání drogy pro vlastní potřebu v množství větším než malém nejen u konopných drog, ale i u ostatních omamných a psychotropních látek. (drogy-info)

V této kapitole se zaměříme především na konopné drogy, pervitin a extázi.

2.2.1 Konopné drogy

Konopné drogy mají hluboký historický význam. Ukázalo se dokonce, že úvahy o tom, že byly konopné drogy přivezeny do Evropy až v období novověku, jsou mylné. Současně byl opakovaně zpochybňován a potlačován kulturně-historický význam. Moderní věda však jednoznačně doložila, že historické prameny konopných drog sahají již do období okolo roku 2737 př. Kr., kdy legendární čínský císař Šen-nung z dynastie Han užíval konopí pro farmaceutické účely. Původní domovinou konopí je tedy s největší pravděpodobností centrální část Asie. Z této oblasti se díky nízkým nárokům následně rozšířila do dalších oblastí po celém světě. Samotné účinné látky, které konopné produkty obsahují, však byly identifikovány až v roce 1964. Až v daném období bylo zjištěno, že konopné drogy obsahují tzv. cannabinoidy, tedy psychicky aktivní látky. Za látky, které jsou psychicky neaktivnější, jsou považovány 8trans-tetrahydrocannabinol a delta-9-trans-tetrahydrocannabio, kdy právě tyto obsahuje marihuana a hašiš. (Miovský in Kalina a kolektiv, 2003, s. 174)

Celkové množství tetrahydrocannabinolu je odvislé od způsobu, ale i podmínek, v němž je rostlina pěstována. Současně je samozřejmě velký rozdíl v množství účinné látky dle její samé odrůdy. Marihuana, jako konopná droga sama o sobě, se vyskytuje v podobě sušiny, pocházející ze samičího květenství konopné rostliny. Na rozdíl od hašiše, jež je produktem pryskyřice, kterou je květenství pokryto. Obecně známým faktem je skutečnost, že hašiš má silnější účinky nežli marihuana, a to proto, neboť má vyšší obsah THC. Ovšem i u rostlin konopí, jak již bylo řečeno, je obsah THC odlišný dle odrůdy konopí. Mezi nejznámější řadíme Cannabis Sativa (konopí seté) a Cannabis Indica (konopí indické). Právě tyto dvě odrůdy jsou náležitě rozdílné ve svých účincích. Jejich křížením však dochází k tomu, že celkový rozdíl není toliko patrný při samém užívání. Vzhled těchto rostlin je však odlišný, pokud jsou pěstovány ve své primární formě. Pouhým okem je však rozeznatelný pouze v případě celých rostlin, kdy je zřetelná odlišná výška a stavba listů. V případě palic, které se kouří, tento rozdíl laickým okem není prakticky možný. Zatímco Sativa se vyznačuje spíše účinky stimulačního charakteru, jenž probouzí kreativitu, ale může vyvolat stavy paranoi, Indica má naopak účinky spíše tlumivé, které vyvolávají pocit uvolnění, zvyšují chuť k jídlu, dochází k zpomalení myšlení a navozuje stavy relaxace. (prevcentrum)

Jak ale uvádí (Presl, 1995, s. 31-32): „Účinek první intoxikace může být velmi rozdílný, od žádného efektu přes nepříjemné tělesné prožitky závratě a suchosti v ústech až po výrazný pozitivní efekt s dosažením očekávané euforie, smíchu a zvýrazněného vnímání okolí.“

V případě vykouření přiměřeného množství, které je závislé opět na množství účinné látky, jež konopí obsahuje, které je dáno tím, jak kvalitně byla droga nejen vypěstována, ale i zpracována, se dostávají stavy pocitu sucha v ústech či dráždivého kašle. Současně se však mohou dostavit i pocity bušení srdce, které se pojí s následnými pocity úzkosti. (Presl, 1995, s. 31-32)

2.2.2 Extáze

„Podle Ottova slovníku naučného [1]: „Ekstáza (z řec.), vyjevení, vytržení, zvláštní stav zakaleného vědomí s fysiognomickým výrazem úžasu, obdivu, nadšení. Nejčastěji jeví veškeré svalstvo jednotvárnou, neměnnou napjatost, pohyby a posuny jsou omezeny na míru nejmenší, tak že řídčeji slyšeti vzdechy toužebné, slova úctyplné oddanosti, vroucí něhy.“ Vyjma slova, které svou formu změnilo do dnešního extáze, je patrné, že samotný význam svou podobu nezměnil a došlo pouze ke změně formy. Ačkoliv pro mnohé je s pojmem extáze neboli také MDMA (3,4-methylendioxy-N-methyl-amphetamin) spojena pouze představa o tabletě, která tvoří jejího představitele, pro mnoho odborníků tento pojem asociuje mnohem více souvislostí. V očích těchto odborníků nejde pouze o tablety, ale i kapsle, čípky, či želatinové tobolky, jež obsahují látky podléhající kontrole, nebo skutečnost, že nejsou zákonem povoleny, ba co více, jsou přímo legislativně zakázány. Forensní chemici pak výraz Extáze chápou povětšinou jako výrobek lékového charakteru, jehož formou je nejčastěji tableta či kapsle obsahující některý z derivátů PEA (phenethylaminu). (EXTÁZE MIMOŘÁDNÉ ČÍSLO BULLETINU NPC – EXTÁZE)

„Z fyziologického hlediska je hlavním místem účinku CNS, konkrétně ovlivnění vylučování neurotransmiterů serotoninu, dopaminu a noradrenalinu na synapsích. MDMA vtlačuje serotonin uložený v zásobních synaptických váčcích z presynaptického zakončení neuronu do synaptické štěrbin. Kromě ovlivnění psychiky dochází také k ovlivnění somatických funkcí.“(Minařík, Páleníček in Kalina a kolektiv, 2003, s. 201).

Nebezpečí užití takové látky skýtá především rizika v neurotoxicitě, kdy v nejednom případě dochází k poškození organismu v důsledku přímého ovlivnění vegetativního systému. Konkrétně se jedná o změnu tepelné regulace, neboť zcela absentuje pocit žízně. Následně tedy dochází k přehřátí organismu. Tento jev se nejčastěji objevuje na party, kde lidé tancují. Při tanci samotném dochází k produkci značného tepla a tím i k přehřátí v důsledku nedostatečného příjmu tekutin. Tento celkový rámec faktorů se poté přímo podílí na poškození vnitřních orgánů, kdy v extrémních případech může dojít až k exitu. Dlouhodobé užívání může mít za následek vznik závislosti a toxické psychózy. (nzip)

2.2.3 Pervitin (Metamfetamin)

Pervitin (Metamfetamin) není českým vynálezem, jak by se mohlo někdy zdát ze zpráv sdělovacích prostředků. Používali ho mimo jiné za druhé světové války japonští sebevražední piloti kamikadze. V Japonsku byla droga poprvé syntetizována už v roce 1888. Na západ se dostala až v roce 1929. Vyráběl a zneužíval se u nás i před listopadem 1989, i když podstatě menším rozsahu. Závislost na příbuzné látce (amfetaminu) byla u nás poprvé popsána v roce 1941. Jak vypadá? Nejčastěji světlý prášek, případně roztok určený k injekčnímu podání. (Nešpor, Csémy, Pernicová, 1996, s. 24,25)

Autoři dále uvádí, jak se projevuje účinek: *„Zrychlený tep, rozšířené zornice, neklid, nekoordinované pohyby, podrážděnost, vzrušení, třes, podezíravost, úzkosti, po doznění účinku drogy útlum, spavost a deprese. Poměrně časté pocity pronásledování, úzkosti, podivné chování, nespavost. Později horečky, vyrážky, větší náchylnost k nemocem, bolesti hlavy, poruchy vidění, nezřídka vleklé poruchy duševního zdraví. Největší rizika: Častější úrazy, agrese vůči druhým, poškození srdce, jater, riziko smrtelných otrav. Prudký vzestup krevního tlaku může způsobit mozkovou mrtvici nebo srdeční selhání. Rychlý rozvoj závislosti. Pod vlivem drogy může člověk jednat nesmyslně a být nebezpečný sobě i druhým.“* (Nešpor, Csémy, Pernicová, 1996, s. 24,25)

3 Příčiny vzniku závislosti

Předchozí kapitoly byly věnovány především pojmosloví drogy-návykové látky. Jednotlivé kapitoly obsahují výčet užívaných drog nejen mládeží, včetně popisu vlivů těchto návykových látek na organismus jedince. Následující kapitoly jsou věnovány především příčinám vzniku závislosti na návykových látkách a faktorům, které mohou být přímými či nepřímými činiteli. Současně je nezbytné v této souvislosti navázat i na patologické jevy, delikvenci a kriminalitu mládeže.

Byť se většina autorů shoduje, že příčiny jsou genetické, rodinné či způsobené jinými vlivy, Magdaléna Frouzová uvádí: *„Výzkumy sledovaly a částečně i potvrdily, že lidé drogy berou a stávají se na nich závislími hlavně pro jejich účinky, které buď pomáhaly řešit stávající stav (např. pocity odcizení, nemilovanosti, selhání a bezmoci, frustrace, tenze, apatie, nuda, deprese, emocionální bolest, nejistota, samota, nízká sebeúcta či sebevědomí) či nabízely něco, po čem jedinec toužil (odvaha, vzpoura, vzdor, únik, uvolnění, legrace, poznání, sex, moc, odmítnutí přítomného, schopnost bojovat), někdy ovšem také z pouhé příležitosti spojené s ignorancí.“* (in Kalina a kolektiv 2003, s. 124)

Odpověď na otázku, proč lidé berou drogy, není jednotná a není na ni snadná odpověď. Jedná se vždy o souhru faktorů, které se odvíjí od individuality každého jedince. Několik teorií však uvádí alespoň část znaků, které se pojí se vznikem závislosti.

„O experimentu s drogou, braní drog i o vzniku závislosti lze říci, že příčina leží vždy někde ve vzájemné kombinaci těchto okruhů: A. osobní charakteristiky-dědičnost, B. vlivy prostředí, C. přítomnost drogy a její charakteristiky.“ (Presl, 1995, s. 48)

Z praxe uvádím, že jsem se nejednou setkala s osobami závislými, jejichž osobní příběhy měly často stejného jmenovatele, a tím byly právě drogy. Jaké byly příčiny vzniku závislosti z jejich pohledu? Mnohdy a nejčastěji byla skloňována rodina a vliv vrstevníků, kamarádů, party. Tito lidé, v nejednom z případů mladiství, se kterými jsem pracovala již ve výkonu vazby, kam byli umístěni, pocházeli z rodin, kde se již závislost na alkoholu či jiném druhu drog vyskytovala. Pojdme se tedy blíže podívat na jednotlivé činitele či faktory, které mohou přispět k následné závislosti.

3.1 Genetické predispozice

Nelze zcela potvrdit, že by genetika, respektive některé její části, vedly jednoznačně k vzniku závislostí. Na vzniku závislostí se dle dosud získaných poznatků podílí souhra hned několika faktorů, a to nejen vnitřních, ale i vnějších, které se vzájemně ovlivňují. Tato problematika byla nejčastěji zkoumána v souvislosti s alkoholismem. *„Studie dvojčat poskytly odhady dědičné predispozice k alkoholové závislosti na 51 %-65 % v ženské populaci a 48 %-73 % v mužské populaci. Je prokázáno, že u jedinců z rodin, kde je otec alkoholik, je pravděpodobnost vzniku alkoholismu 10x vyšší!“* Zda však a do jaké míry ovlivňuje genetika vztah k alkoholu či jiným návykovým látkám nebylo dosud jednoznačně prokázáno. Pouze část mechanismu poskytuje vysvětlení. Právě oním mechanismem je gen, který v mozku hraje jakousi důležitou roli, kontrolující receptory, které jsou určeny pro libé pocity. Většina osob, které jsou na alkoholu závislé, trpí právě defektem tohoto genu. Bylo však současně prokázáno i to, že ve vztahu k alkoholu má svůj význam hned několik genů. *„Například američtí odborníci Blum, Cull, Braverman a Comings našli souvislost mezi výskytem určité genetické varianty s takovými poruchami chování, jakými jsou nadužívání alkoholu, drogová závislost, kouření, nutkavé přejídání a obezita, poruchy pozornosti a patologické hráčství.“* (Fischer, Škoda, 2014, s. 88,89)

Presl (1995, s. 49) se s názorem Fischera a Škody zcela neztotožňuje. Uvádí toliko: *„Je prokázáno, že v rodinách osob závislých na alkoholu je riziko vzniku závislosti u potomstva zvýšeno, i když jsou odstraněny jiné působící faktory (odděleně vychovávaná jednovaječná dvojčata).“* Myslím ale, že otázka dědičnosti je v tomto směru často přeceňována a co více, o dědičnost u tzv. nelegálních drog se toho ví ještě podstatně méně. Na získání závislosti se podílí i celá řada obecných biologických faktorů, jež mohou rizika společně s postupným vývojem zvyšovat. Jako jeden z nich je zmíněn vznik poškození plodu v prenatální fázi, který může a zcela jistě i bude mít za následek narození oslabeného jedince, ale v širším spektru. Dalším z faktorů, jež nelze pominout, je vliv životního prostředí, které se stále zhoršuje, nevhodná strava

co do svého složení a současně i faktory, vyvolávající vznik alergií. Rizika spojená se vznikem závislostí však ovlivňuje i věk matky prvorodičky, a to ať nízký či vysoký.

3.2 Vlivy prostředí

"Podle mého názoru jde o faktory, které se podílejí na vzniku problému s drogami či závislostí nejvýznamněji", uvádí Presl (1995, s. 51). Vlivy prostředí, samotný název ve své podstatě znamená vlastně vše, co nás obklopuje. Jedná se nejen o rodinu, zahrnující příbuzné v pokolení přímém, ale i kamarády, školu, pracovní prostředí, média a vliv společnosti, kterou nám média zprostředkovávají a s níž je mimo jiné, ať přímo či nepřímo, spojeno veřejné mínění. Všechny tyto faktory působí na naše vnímání a postoj k světu v globálním smyslu slova, a tedy i k návykovým látkám. (Presl, 1995, s. 51)

Všechny vyjmenované faktory jsou neopomenutelné. Já se však v této kapitole zaměřím na vytýčení jen několika z nich.

3.2.1 Rodina

„Rodina je primárním činitelem socializace v raném dětství a od té doby má trvalý a významný vliv na vývoj a na sebepojetí jedince. Obecně vzato spočívá primární funkce rodiny v tom, že již od narození ovlivňuje vývoj jedince, vytváří citové vazby, které mají dlouhodobý vliv a zapisují se trvale do duševního života dítěte.“ Jinými slovy by se také dalo říct, že hodnoty, ať již v citové oblasti či v podobě modelů fungování rodiny, které přebírá a následně přijímá, jako své vlastní, mají vliv na celý budoucím život jedince. Současně jsou přebírány stupnice hodnot, které rozhodují o následném začlenění jedince do společnosti. (Koťa in Jedlička, 2004, s.36,38).

Rizika, která zvyšují pravděpodobnost vzniku závislostí, jsou však v souvislosti s rodinou i jiná. Konkrétně se jedná o nezáměr rodičů, nedostatek času věnovaný potomkům, ne příliš velká či dokonce zanedbávaná péče, přespřílišná přísnost, absentující citová vazba nejen mezi rodičem a dítětem, případně v rodině jako celku, ale i eskalující konflikty mezi rodiči. Dalším velmi výrazným faktorem je schvalování alkoholu a drog v kruhu rodinném, nebo užívání alkoholu či návykových látek. V důsledku nezáměru rodičů se dítě často cítí osaměle, nebo je na něj naopak kladen přílišný tlak s přehnanými očekáváními. Bohužel i duševní choroba v rodině, špatná sociální situace na kraji chudoby či nezaměstnanost jsou faktory, které nelze pominout. Sexuální zneužití, či zmatení rolí, kdy jeden z rodičů vnímá svého potomka jako psychologicky náhradního partnera, jsou taktéž závažné okolnosti, které mají přímý vliv na další vývoj jedince a jeho přístup k drogové problematice. (Nešpor, Csémy, Pernicová, 1996, s. 17,18)

Evropské monitorovací středisko pro drogy a drogovou závislost (Štastná, Šucha, 2010, s. 13) mimo jiné uvádí: *„Mezi obzvláště ohrožené skupiny patří mladiství pachatelé trestné činnosti, mladí lidé v ústavní péči, mladí lidé s nedokončeným vzděláním*

a studenti, kteří mají problémy v sociální rovině nebo problémy s prospěchem. Dále sem patří mladí lidé žijící ve znevýhodněných rodinách a čtvrtích, kde se koncentruje více rizikových faktorů a problémů souvisejících s užíváním drog.“ Není ojedinělé, že se dané skupiny mohou i překrývat. Jedinec umístěný v náhradní výchovné péči státního charakteru může mít často problémy i v jiných oblastech. Často u těchto jedinců dochází především k delikventnímu chování raného charakteru, zanedbávání povinné školní docházky či špatným prospěchovým výsledkům. (Štastná, Šucha, 2010, s. 13)

Specifický pohled na věc poskytuje Hajný (in Kalina a kolektiv, 2003, s. 143), který reprodukuje klasifikaci závislosti ve vztahu k rodinnému prostředí, a to následovně: *„Zajímavá je klasifikace Cancriniho (1985), který dává do souvislosti typ závislosti a rodinnou strukturu. Rozlišuje závislost na traumatickou, neurotickou, přechodnou a sociopatickou.“*

Závislost traumatického typu: Zpravidla se jedná o akutní reakci na způsobné trauma, způsobené ztrátou, která se projevuje interním pocitem úzkosti, či externími projevy zlosti či paniky. Mezi rodinné faktory tohoto druhu řadíme především úmrtí, zneužívání, rozvod a následný odchod jednoho z rodičů, závažné onemocnění či psychickou poruchu.

Druhým typem závislosti je *neurotická závislost*: K uvedenému druhu závislosti dochází v rodině, kde se dlouhodobě hromadí napětí, projevují se mezigenerační problémy ve vymezování hranic, neřešení vztahových problémů apod. Nejčastějším příkladem je však důsledné poukazování na rozdíly mezi „dobrým“ a „špatným“ dítětem a partnerskými obtížemi.

Třetí kategorie – *přechodová závislost*. Tento druh je význačným u osob, jejichž osobnosti jsou popisovány jako hraniční. Vyznačují se především nestálostí ve vztazích osobního charakteru, epizodickým sněním či psychotickým způsobem myšlení a prožívání. V rodinách není zcela neobvyklá psychiatrická zátěž, či dostatečně nezpracované a emočně nezvládnuté trauma. Nejen samotní závislí, ale i jejich rodiny často inklinují k neobvyklým zájmům, které praktikují kupříkladu v rámci sekt. Oddávají se aktivitám, jakými je esoterika či holotropní dýchání a jim podobné.

Sociopatická závislost – V daném případě se daný druh závislosti pojí přímo s rodinou, která je charakteristická znaky lhostejnosti, kriminalitou, zneužíváním či fyzickým násilím, nebo institucionalizovanou výchovou, ve které jedinec vyrůstal. Takový závislý jedinec se vyznačuje značnou měrou asociálního jednání, kdy si nepřipouští vlastní provinění či odpovědnost. Drogy však v daném případě netvoří prvotní příčinu jeho dalších obtíží. Jedná se spíše o složku doplňkového charakteru problémového chování osoby závislé. (Kalina a kolektiv, 2003, s. 143)

Jak bylo zmíněno, rodina hraje výraznou roli v tom, zda se mladistvý stane budoucím uživatelem návykových látek, či nikoliv. Není však výhradním faktorem, a proto bude následující podkapitola věnována dalšímu z činitelů, kterým jsou vrstevníci.

3.2.2 Vrstevníci

Kamarádi, parta či jinak strukturovaná společnost daného charakteru jsou dalším faktorem, který se nemalou měrou podílí na možném vzniku závislosti. Toto uskupení či pouze jedinec mohou mít však dvojí vliv, co do drogové problematiky. Případný abúzus drogové závislosti může buď zvýšit, či snížit. Jinak také dané uskupení a jeho celkový přístup k drogám může jedince natolik ovlivnit, že se stane uživatelem, či naopak naprostým a zarytým odpůrcem. Skupiny, kde se již s drogami experimentuje, nebo jsou běžnou součástí jejího chodu a fungování, budou mít s největší pravděpodobností vysoký podíl na případném vzniku abúzu jedince. Společnost však současně trpí předsudky u osob či skupin, které na první dojem působí jako sympatizanti či zasvěcenci do drog samých, avšak opak je pravdou a mnohdy bývají tito lidé radikálními odpůrci drogové ideologie. Staré pořekadlo praví: „Nesud knihu podle obalu.“ Není snad příznačnějšího rčení, než je tomu právě v tomto případě. (Presl, 1995, s. 53)

Namísto toho Nešpor, Csémy, Pernicová (1996, s.19) uvádí rizika, která zvyšují pravděpodobnost vzniku závislosti s orientací na vrstevníky v bodech následovně: *„Problémy s autoritami, bouří se proti nim. Protispolečenské chování vrstevníků. Odcizení, cyničtí vrstevníci. Pozitivní postoje vrstevníků k alkoholu a k drogám. Vrstevníci začínají brzy alkohol a drogy zneužívat. Větší vliv kamarádů než rodičů. Sklon dítě zesměšňovat a snižovat sebevědomí. Další přátele vrstevníků zneužívají alkohol, tabák nebo drogy. Šikanování ze strany vrstevníků.“*

Jednoznačně lze však konstatovat, že s přibývajícím věkem má vliv vrstevníků gradující tendenci. Namísto toho vliv rodiny ustupuje do pozadí. Ve skupině vrstevníků či osob, se kterými jedinec sdílí osobní zájmy, dochází k podvědomému i vědomému vytváření vlastního hodnotového systému v osobním světě, učí se současně i podřizování za účelem dosažení kolektivních cílů. Nalézání vztahu jednotlivce k vrstevníkům je tedy zcela přirozeným jevem, ovšem pouze v případě, že dochází i k následnému a trvajícimu či prohlubujícimu soužití v rodině. Bohužel nejen u obtížně vychovatelných dětí a mládeže dochází k větší orientaci právě na onu partu, která bývá většinou negativně orientovaná. Pokud takový jedinec pochází ze sociálně vyloučeně či neintegrovane rodiny, vliv takové skupiny může být značný a pro jedince neznačí nic dobrého. Naopak existují případy, kdy jedinec z problémové rodiny může díky skupině vrstevníků nalézt únik z takového prostředí a parta mu může pozitivním způsobem pomoci se z takového vzorce vymanit. Bohužel není dogma, že jedinec musí vždy pocházet ze špatných rodinných poměrů. Ba naopak, vliv špatně orientované skupiny, může zapříčinit únik jedince od integrovane rodiny a vzorec jeho chování, vnímání a socializace do značné míry negativně ovlivnit. Co lze však částečně globalizovat je

fakt, že jedinec ve skupině hledá to, co absentuje v jiném prostředí. Může se jednat o zájem, pocit důležitosti či soudržnosti. (Nikl, 2000, s. 89)

„Neopomenutelnou roli při vypořádávání se s životními obtížemi sehrává emoční podpora a potvrzení správnosti jednání ze strany vrstevníků nebo naopak jejich absence. To souvisí s typickou vazbou dospívajících na názory a hodnotové soudy sdílené v okruhu jejich spolužáků, přátel a lásek,“ uvádí Jedlička (2004, s. 195),

Závěrem lze pouze konstatovat, že příčiny závislostí tvoří všeobecně komplex faktorů, které k jejímu vzniku vedou. Dosud se však plně nepodařilo prokázat cokoli, co by jednoznačně potvrdilo předpoklady pro vznik závislosti. U některých osob převažují psychologické problémy, u jiných problémy genetické. Současně však mimo jiné mohou být spouštěči a činiteli i vrozené dispozice či vazby sociokulturního charakteru, které mají souvislost s rituály typickými pro požívání alkoholu nebo jiných návykových látek. Nejčastěji se však při vzniku závislosti jedná skutečně o kombinaci vrozených a získaných faktorů, které se úzce prolínají právě s psychologickými či sociokulturními. (Kudrle in Kalina a Kolektiv, 2003, s. 91)

3.3 Psychické faktory

Pravděpodobnost užívání psychoaktivních látek zvyšuje tendence:

- Danému způsobu prožívání, kdy charakteristické pro ně je emocionální ladění spojené se zvýšenou měrou spouštění, stimulací a nestabilitou, dále pak depresivní stavy strachu, pramenících z nejasných příčin, které mají dlouhodobý až chronický charakter.
- Specifickému způsobu uvažování a náhledu na jednotlivé situace, kdy u některých jedinců zcela absentuje schopnost objektivního sebezpůsobení a současně ani posouzení okolí náležitým způsobem. Současně s tím dochází k sebezpůsobení či naopak přečerpávání své osoby i osob v okolí.
- Nižší míře sebekontroly a volných vlastností, snížené míře flexibility a naprostému postrádání schopnosti učení se ze zkušeností. Značné riziko vzniku závislostí na návykových látkách mají osoby se sklony k depresím, s vysokou mírou náchylnosti k emocionální a celkové duševní labilitě, sociální nekonformitě, umíněnosti, u žen pak často dochází k značné míře extravertze.

Svůj podíl na vzniku závislostí pak mohou zvyšovat i osobnostní rysy. Jedním z takových rysů je kupříkladu nutkavé vyhledávání nových zážitků, které jsou riskantního charakteru, kdy zcela chybí či je snižena citlivost k ohrožení až naprosté postrádání strachu z ohrožení. Vyšší pravděpodobnost k závislostnímu chování mají jedinci trpící poruchami osobnosti (difilní a emočně nestabilní) a psychickým onemocněním. V daném případě již závislost není prvotním,

ale druhotným či přidruženým problémem. Duševní choroba zvyšuje riziko vzniku závislosti až 2,3x. (Fischer a Škoda, 2009, s. 97)

Výčet psychologických faktorů pak autoři uzavírají následovně: „*Nejasná však zůstává kauzální vazba – tedy zda duševní porucha vede k užívání psychoaktivních látek, zda naopak užívání psychoaktivních látek vede k rozvoji duševní choroby, nebo zda jsou oba faktory na sobě kauzálně nezávislé.*“ (Fischer, Škoda, 2009, s. 97)

4 Kriminalita a delikvence mládeže

Předchozí kapitola byla věnována příčinám vzniku závislostí, a to jak vnitřního, tak vnějšího charakteru. Daná kapitola má především poukázat na příčinnou souvislost mezi drogovou závislostí mládeže a delikventním, potažmo kriminálním chováním této skupiny. I v této oblasti se však prolínají konkrétní vlivy, které jedince svedou až na pomyslnou zločineckou dráhu.

Z biokriminologického pohledu problému vzniku kriminálního chování její zastánci odmítají tvrzení o tom, že se všichni lidé se stejným potenciálem schopností a predikcí k učení, které je následovně kontrolováno sociálními silami. Namísto toho tradiční kriminologové právě tuto teorii podporují. Biokriminologové využívají argumentace, která se opírá o fakta, že žádní dva jedinci nejsou naprosto totožní, vyjma vzácné výjimky identických dvojčat a kombinace genetických rysů jednotlivých osob a prostředí vždy vytváří vzorce osobitého jednání. Koťa (in Jedlička, 2004, s. 82)

Nikl (2000, s. 88) se vyjadřuje takto: „*Velmi negativním momentem u mladistvých je vysoký podíl alkoholu a ostatních drog na páčání trestné činnosti. Další podstatnou skutečností je úzká souvislost trestné činnosti a recidivy trestné činnosti. Největší počty trestných činů páchaných mladistvými jsou trvale zjišťovány ve velkých městech a průmyslových aglomeracích, což souvisí se značnou koncentrací populace, velkou migrací, anonymitou prostředí a oslabení sociální kontroly. Závažnou skupinou negativních vlivů, které mohou vést k trestné činnosti mladých lidí, jsou problémy, nedostatky a chyby současné společnosti (úplatkářství, korupce, okrádání spotřebitelů atd.).*“

Aby byl však celkový obraz komplexní, je třeba zachovat určitou chronologii k pochopení celého problému. Proto budou další podkapitoly věnovány pojmosloví a současně bude snahou uchopení celkového problému kriminality mládeže z vícero perspektiv.

4.1 Vytýčení pojmů kriminalita a delikvence a její charakteristika

Kriminalita (z lat. *criminalis* – zločinný, *crimen* – zločin) je definovatelné jako chování vyskytující se spektrem společnosti, v níž je považováno za trestné. Jedná se o komplex trestných činů, které se v konkrétní společnosti objevily a nadále i objevují. Jedná se rovněž o činnost postižitelnou podle trestního zákona. Delikvence (z lat. *delinquere* – provinít se) je společensky zavrženíhodné chování v širším smyslu slova. Nejedná se pouze o chování dosahujícího stupně kriminality, ale zahrnuje i činy tzv. „jinak trestné.“ Spadají sem kupříkladu přestupky, ale i trestná činnost osob nezletilých, tedy mladších, než 15 let věku, které nelze pro tuto činnost jinak trestnou stíhat a následně jim uložit trest. Nezřídká je tento pojem spojován s nežádoucím a zavrženíhodným chováním dětí a mládeže. (Fischer, Škoda, 2014, s. 170)

Mezi charakteristické rysy delikvence mládeže spadá především provádění trestné činnosti se spolupachateli v rámci skupiny. Trestná činnost je páchána afektivně, neplánovaně pod vlivem aktuálních okolností a možností. V mnoha případech hraje svou roli alkohol či jiné návykové látky, jejichž užití u těchto osob podporuje nárůst agrese a neúměrné reakce. Vzhledem k věku a s tím spojené mentální nevyzrálosti je páchání trestné činnosti spontánní a nedokonalé, neboť zcela chybí prvek plánování. Současně, vzhledem k nedostatku věku a zkušeností, je mnohdy značně podceněna i samotná příprava nástrojů nutných pro spáchání takového konkrétního činu. Razance takového jednání je však devastující, kdy v mnoha případech dochází k poškození až absolutnímu zničení předmětů či znehodnocení zařízení různorodého charakteru. Mladiství se při trestné činnosti orientují na předměty, které aktuálně s ohledem na svůj věk potřebují, či po nich bezvýhradně touží. Čili přisvojují si cizí věc tím, že se jí zmocní a dopouští se tak jednání mající znaky trestného činu krádeže. Následně dochází k přerozdělování lupu ve skupině a krádeží nabyté prostředky pak zpravidla utrací společně. Nutné je především upozornit na fakt, že i v daném případě je ve skupině konkrétně daná hierarchie. (Nielsen Sobotková a kolektiv, 2014, s. 51)

4.2 Faktory ovlivňující vznik delikventního a kriminálního chování

Z odhadu odborníků vychází najevo, že finanční náklady vynaložené na nákup drog pro závislého člověka vyjdou přibližně na čtyřnásobek průměrného měsíčního příjmu, avšak u závislého člověka se jedná o týdenní náklady, a to jen v případě, že užívá kupříkladu heroin. V případě nákupu kokainu jde dokonce až o desetinásobek průměrného měsíčního příjmu, kdy se opět jedná o opatření drogy na dobu jednoho týdne. Odhady stanovené zahraničními odborníky se přiklání k faktu, že nejméně

polovina finančních prostředků, které slouží k opatření drog, je opatřována kriminální cestou. Nejčastěji se jedná o majetkovou trestnou činnost ve formě krádeží, které se však mnohdy snoubí s kriminalitou násilného charakteru, kdy se především jedná o loupeže. Odborníci současně do těchto analýz nezahrnují prostituci, ačkoliv právě ta je dalším zdrojem příjmů závislých osob. Z celkového přehledu možností opatření finančních prostředků není možné vyloučit ani rodinu, kterou závislý mnohdy okrádá, případně bez souhlasu zpeněžuje společný majetek atd. (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 86)

Ačkoliv by se mohlo zdát, že předchozí konstatování nemá přímou souvislost s mládeží, opak je pravdou. Kupříkladu Mendel uvádí konkrétní faktory, které mají přímou souvislost s příčinami delikventního a následně i kriminálního chování mládeže.

Rolf Loeber z Pittsburghské univerzity (*University of Pittsburgh*) stanovil tři fáze cesty vývoje, kterými se děti postupně přerodí v budoucí delikventy a následně i v dospělé pachatele. Jedná se o *přímočarou cestu*, kdy dochází k dětské agresi formou zastrašování, násilným potyčkám fyzického charakteru, jež se z dětské formy přirozeně stanou běžnou součástí dospělého života. Druhou z cest je *cesta podpovrchová*. V dané chvíli se jedná již o krádeže, lhaní, vandalismu či dokonce formy žhářství. Poslední cestou je *střet s autoritou*. V daném případě se jedná o projevy vzdoru, záškoláctví, tvrdohlavosti, která následně vede k porušování zákonných předpisů, majetkové trestné činnosti, až po trestnou činnost násilného charakteru. Loeber mimo jiné zmínil i fakt, že v rozmezí mezi 80–90 procenty mladistvých se po daných cestách dopracovalo přesně až do fází, které byly výše popsány. (Mendel, 2002, s. 26–27)

Fischer, Škoda (2014, s. 170) jdou však ještě více do hloubi faktorů, které mají přímou souvislost mezi kriminálním a delikventním jednáním, kdy uvádí, že mezi příčinou a rozvojem vzniku kriminality a delikvence nejde pouze o jeden z faktorů, který takové jednání vyvolá, ale naopak jde o kombinaci více faktorů. Těm nejpodstatnějším z nich jsou věnovány následující podkapitoly, kde jsou podrobně rozepsány. Jejich vzájemným ovlivňováním dochází k jednání, které je právě pojmenováno jako delikventní a následně i kriminální.

4.2.1 Biologické faktory

Prvním z biologických faktorů, který má pravděpodobnou souvislost s inklinací a předpokladům pro páchaní trestné činnosti, je v prvé řadě pohlaví. Co do pohlaví jednoznačně vévodí pomyslným příčkám muži, kteří se kriminality a jednání delikventního charakteru dopouštějí mnohem častěji než ženy. Tyto údaje jsou zcela zřejmě zaznamenány v odborných pramenech, které uvádějí četnost kriminálního jednání mezi muži a ženami v poměru 10:1. Příčina tak jednoznačného rozdílu je dána především významem, který je spatřován větší agresivitě a sociální dravosti mužů

za účelem dosažení seberealizace. Namísto toho ženy jsou nastaveny na zcela jiné vzorce chování.

Druhým neméně podstatným faktorem, který má nemalý význam pro předpoklad vzniku kriminálního jednání, je věk. Ačkoliv by se dalo očekávat, že ke kriminálnímu jednání dochází až v pozdějším věku, opak je pravdou. Většinová část vězeňské populace nedosahuje vyššího věku, než 26 let, tedy trestné činnosti se dopouštějí především jedinci velmi mladého věku.

Jako poslední z biologických faktorů jsou vrozené dispozice, na jejichž základě dochází ke specifickým a konkrétním způsobům reagování. V daném případě se jedná o vrozené dispozice, které jsou neurofyziologicky podmíněné. Sklony a vyšší předpoklady k delikventnímu jednání mají osoby zvýšeně dráždivé, které jsou mnohem impulzivnější a mají sníženou míru frustrační tolerance. Takové předpoklady jsou dány do vínku jednotlivci v genetické podobě, kdy samotný vznik může být datován již ve vývojových fázích plodu, především v období prenatálním a perinatálním. (Fischer, Škoda, 2014, s. 171)

4.2.2 Psychické faktory

Fischer, Škoda (2014, s. 172) konstatují: „*Kriminálního chování obecně dopouští jedinci, jejichž rozumové schopnosti jsou nižší. S nižšími rozumovými schopnostmi souvisí nižší schopnost posoudit danou situaci, zvážit důsledky vlastního jednání.*“

Počet osob, které se dopouští delikventního jednání, je většinově zastoupen těmi, kteří trpí některou z poruch osobnosti, mající přímou souvislost a tvořící současně nejen příčinu, ale i následek vztahu, jež si jednotlivec, který se dopouští delikventního či kriminálního jednání, vytváří nejen ve vztahu k osobám, ke společnosti, ale i k jejím normám. Jednou z takových poruch je porucha osobnosti, a to antisociální a asociální. Další problém je spatřován v poruše emocionálního charakteru. Především jde o emočně nestabilní poruchu osobnosti, která se vyznačuje agresivitou a výbušností. Dále jsou to poruchy, u kterých potíže souvisí s emocionalitou. Z praxe je pak patrné, že se nejednou jedná o poruchu smíšeného charakteru. Mezi méně časté poruchy z kriminálního hlediska pak řadíme poruchy sexuální preference. Ty se skutečně vyskytují ojediněle a jedná se především o sadomasochismus, sadismus, pedofilii a jiné.

4.2.3 Sociální faktory

Mezi velmi podstatné faktory, které ovlivňují jedince v utváření vzorců chování, patří rodina, jejíž orientace má nejdůležitější vliv na jeho případný negativní vývoj směřující k delikventnímu, potažmo kriminálnímu chování. Níže je tedy blíže specifikováno, o jaký druh rodin se jedná konkrétně.

- 1) Anomální osobnost rodičů: V takovém případě hovoříme o rodičích, jež nejsou z různých příčin schopni vychovávat své potomky. Nezřídká u takového druhu rodiny již sami rodiče mají zkušenost s kriminálním chováním, konkrétně se sami v minulosti dopouštěli či stále dopouštějí takového jednání. Současně se také jejich chování projevuje asociálně či antisociálně, kdy jsou sami závislí na drogách nebo alkoholu, které má s pácháním protiprávního jednání přímou souvislost či provázanost.
- 2) Delikventní chování jedince v důsledku nenaplnění emocionálních potřeb v rodině. Tím dochází k absenci psychické funkce, jejíž důsledkem je následná deprivace či subdeprivace.
- 3) Postavení rodiny co do její úplnosti, kdy je hmatatelný rozdíl mezi rodinami plně funkčními a nefunkčními, hraje svou roli i její úplnost či naopak nepřítomnost jednoho z rodičů, náhradních rodičů. Samostatnou kapitolu tvoří ústavní výchova. Zkušenosti s tímto typem výchovy se snoubí s následnou ústavní deprivací. (Fischer, Škoda, 2014, s. 172–173)

Nikl (2000, s. 34) k tomuto uvádí: „Řada dosavadních výzkumů (např. Štípek /50/) dochází k názorům, že např. mezi delikventy je 2,5 x více osob z neúplných rodin než z úplných. Rodina se ani nemusela rozpadnout, stačí dysfunkční rodiny a z nich je 2 x více delikventů než z rodin, kde soužití nevykazovalo negativní rysy. Úplnost rodiny však sama o sobě nestačí, není-li podložena sociální zralostí rodičů, právě tak jako neúplná rodina není předurčena k selhání základních funkcí ve vztahu k vývoji osobnosti dítěte. Samotný fakt úplnosti rodiny není proto ještě zárukou kvality výchovného prostředí dítěte.“

Velmi závažným typem je i syndrom CAN neboli Child Abuse and Neglect. Jedná se o syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. (Fischer, Škoda, 2014, s. 172–173)

Dlouhodobé nelítostné zacházení s dětmi, u nichž dochází k týrání, trýznění a celkově krutému zacházení a nezřídká dochází k jejich následnému trestání, je mnohem častější, než je obecným předpokladem. Takovéto jednání vůči dítěti je v širším smyslu slova nemocí, která postihuje dítě, ale i rodiče. Ze strany tyrana se jedná o většinou záměrné, nelítostné zacházení s výraznými prvky surovosti, kterých se dopouští na dítěti. Takové jednání má za následek poruchu fyzického i duševního vývoje jedince a nemusí se vždy jednat pouze o tělesnou formu takového násilí. Oběti jsou podrobovány kupříkladu zastrašování, výhrůžkám atd. V minulosti byly nejednou popsány i případy úmyslného vyhladovění, jehož následkem byla smrt. (Nikl, 2000, s. 9)

Na delikventních anamnézách jedinou mají svůj nezastupitelný vliv i vrstevníci a party. Ty nemalým způsobem ovlivňují tendence takového jedince, vedoucí k asociálnímu

a antisociálnímu chování. Právě v partě jedinec cítí jakousi formu sounáležitosti a pocit, že právě ve společnosti vrstevníků může do jisté míry otevřeně uspokojovat své potřeby a seberealizovat se svým způsobem. O to větší je jeho potřeba, pokud takovou možnost nemá v rodině či funkčním školním prostředí, kde k takovému jednání nedochází. Právě první poruchy daného charakteru jsou zaznamenávány již ve školním věku. Ve věku adolescentním již jsou poruchy takového chování společensky nebezpečné. V oblasti kriminality je považován za kritický věk, tzv. věk juvenilní.

Pohled na věc z kriminologického hlediska je pak taková, že je kladen důraz na některé specifické rysy. Často se jedná nejen o nedostatek životních zkušeností, ale i neschopnost vyhodnocení životních situací. Dále pak o napodobování, tendence prokazovat svou odvahu a povrchní vnímání kamarádství. Mládež celkově propadá vlastním pocitům důležitosti, na jejichž základě dochází ke kritičnosti, neschopnosti kompromisů, naopak prosazování osobního negativismu a radikalismu. Současně zcela chybí jakákoliv představa o místu ve společnosti, jež by měli zaujímat. Popis těchto projevů prokazuje skutečnosti, že ačkoliv mladistvý dovršil věku trestní odpovědnosti, jeho úroveň zralosti je doposud nízká a celkový proces formování osobnosti nebyl řádně ukončen. Toto je zcela jasné současně v procesu socializace. (Nikl, 2000, s. 87)

V celém kontextu však nelze pominout jeden z dalších zásadních faktorů, jakým je škola a osobnost učitele. Jak uvádí Nielsen Sobotková a kolektiv (2014, s. 102): *„Škola hraje nezanedbatelnou roli ve formování osobnosti dítěte. Dítě je ovlivňováno jak ze strany učitelů, tak ze strany svých vrstevníků, dále pak vztahy ve škole i celkovým klimatem školy a školní třídy.“*

Stejně jako ostatní činitelé, i škola má svou důležitou úlohu v celkovém vývoji jedince. Učitel jako takový pak v celkovém systému školství tvoří vztyčnou část, jakýsi element, který je nezbytnou součástí pro fungování celého procesu vzdělávání. Jeho role v celkovém vývoji jedince je neméně důležitá, neboť i on je jistým vzorem, od něhož jedinci i skupina přebírají vzorce chování, jednání. To, jakým způsobem učitel komunikuje, jakou interakci má se svými žáky, hraje velmi důležitou úlohu. To, jak vlivným vzorem bude pro své žáky, záleží nejen na jeho samé osobnosti, ale i přístupu a současně i odbornosti a formách, jakými bude své nabyté znalosti a dovednosti aplikovat v praxi. Je totiž nutné podotknout, že je skutečně důležité, jak učitel vystupuje na venek, neboť tím prezentuje svou osobnost, a pokud všechny tyto faktory ladí, pak je jeho úloha v životě mládeže nesporná a velmi důležitá. (Nielsen Sobotková a kolektiv, 2014, s. 102)

Fischer, Škoda (2014, s. 173) na závěr mimo jiné konstatují, že výčet všech různorodých jevů, které mohou mít souvislost s negativním vývojem jedince, není pochopitelně možný. Společným jmenovatelem je nevhodný výchovný vliv a vztahy v rodině. *Výše uvedené problémy lze však dle naší zkušenosti pozorovat u kriminálních osob velmi často.*

4.3 Právní rámec trestní odpovědnosti mládeže

Přechozí kapitoly byly zaměřeny především na faktory, které mohou ovlivnit vznik a vývoj delikventního či kriminálního chování mládeže – mladistvých. V této kapitole bude tedy v rámci zachování chronologie vytýčen právní rámec, který se zabývá samotnými postihy za protiprávní jednání mladistvých. Součástí tohoto však bude uveden i jeden z názorných příkladů osobní povahy, který jsem zažila v rámci svého výkonu služby, jako dozorkyně výkonu vazby ve Vazební věznici Praha – Ruzyně.

Válková a Zezulková (1996) in (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 147-148) shrnuly závěry empirických výzkumů vývoje kriminality takto: „*Trestná činnost mládeže se vyznačuje podobnými projevy a specifiky bez ohledu na odlišnost trestněprávního systému a sankčních mechanismů jednotlivých států. Delikventní chování se významně častěji objevuje u mladistvých chlapců než dívek, ale podíl na trestné činnosti mládeže se v posledních letech zvyšuje.*“

Mladiství pachatelé se ve skupinách dopouštějí kriminality přibližně v 80 %, kdy se jedná o méně závažnou trestnou činnost. Současně takové jednání nemá pravidelný charakter. Povětšinou se jedná o epizodický charakter, což znamená, že zpravidla jedinec po dovršení 20. roku věku dozrává do určité mentální úrovně a zralosti od delikventního jednání.

Jak vlivné preventivní účinky mají sankční opatření uplatňovaná směrem k mladistvým osobám nebylo výzkumy empirického charakteru zjištěno. Jako účinné se naopak ukazuje uplatňování mimosoudních způsobů řešení. Konkrétně se jedná kupříkladu o odklony či různé formy alternativních trestů. Současně se jako velmi efektivní ukazuje i začleňování odborného poradenství, probační služby či různých forem komunitních programů. Jako velmi efektivní se jeví i zřizování soudů pro mládež. Ten může přistoupit k jiným než trestněprávním postihům, které aplikuje vůči osobě mladistvé jako reakci na delikventní způsob chování jedince. Tento systém je velmi často přebíráán ze západoevropských zemí. (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 147-148)

Matoušek, Matoušková (2011, s. 148) k tomuto dodávají: „*Požadavky kladené autorkami citované stati na systém trestní justice se v ČR začaly naplňovat až po přijetí Zákona o trestní odpovědnosti mládeže, který platí od roku 2004.*“

Zákon č. 218/2003 Sb., Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) taxativně vymezuje:

V souladu s ust. § 1 citovaného zákona

„(1) Tento zákon zpracovává příslušné předpisy Evropské unie³⁸⁾ a upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy uvedené v trestním zákoníku,

opatření ukládaná za takové protiprávní činy, postup, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže.

(2) Projednáváním protiprávních činů, kterých se dopustili děti mladší patnácti let a mladiství, se sleduje, aby se na toho, kdo se takového činu dopustil, užilo opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se nadále páčání protiprávního činu zdržel a našel si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji a podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním činem; řízení musí být vedeno tak, aby přispívalo k předcházení a zamezování páčání protiprávních činů.

(3) Pokud tento zákon nestanoví jinak, užije se na toho, kdo v době spáchání činu nepřekročil osmnáctý rok věku, obecných právních předpisů.“

Samotné spáchání trestného činu osobou mladistvou se nazývá proviněním. Nestanoví-li zákon jinak, dochází k posouzení takového provinění spáchaného mladistvým dle trestního zákoníku.

Daný zákon dále uvádí, že účelem opatření vůči mladistvému je především vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého se zřetelem k jím dosaženému stupni rozumového a mravního vývoje, osobním vlastnostem, k rodinné výchově a k prostředí mladistvého, z něhož pochází, i jeho ochrana před škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páčání provinění.

V případě mladistvé osoby soud může za provinění uložit několik druhů opatření. Jedním z nich je uložení výchovného opatření, druhým ochranné opatření a třetím typem je trestní opatření. V případě výchovného opatření se pak jedná o dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení a v neposlední řadě napomenutí s výstrahou. Hovoříme-li o ochranném opatření, má citovaný zákon na mysli ochranné léčení, zabezpečovací detenci, zabránění věci, zabránění části majetku a ochrannou výchovu. Jejich účelem je kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého a chránit společnost před páčáním provinění mladistvými. V takovém případě je tedy zřejmé, že pokud soud rozhodne o uložení takového druhu opatření, společenská škodlivost je již značná a není možné dosáhnout nápravy v rámci vlastní rodiny. Nejčastěji pro její dysfunkčnost. Rodina v takovém případě není schopna zajistit nápravu, případně již v minulosti došlo k selhání výchovy jedince. Další z podmínek pro uložení takového opatření je skutečnost, že by výchovné opatření nebylo dostačující. V poslední řadě je třeba zmínit trestní opatření, kdy se jedná o:

- a) obecně prospěšné práce,
- b) peněžité opatření,
- c) peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu,

- d) propadnutí věci,
- e) zákaz činnosti,
- f) zákaz držení a chovu zvířat,
- g) vyhoštění,
- h) domácí vězení,
- i) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,
- j) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení),
- k) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem,
- l) odnětí svobody nepodmíněné.

Hovoříme-li o uložení trestních opatření, pak je zřejmé, že soud k takovému rozhodnutí přistupuje až v případě, že buď selhaly další výchovné možnosti, či bylo jednání mladistvého pachatele natolik závažné, že není možno postupovat jinak. (zakonyprolidi.cz)

V jednotlivých taxativně vymezených zákonných opatřeních, které soud může v případě provinění mladistvého aplikovat a rozhodnout o nich vydáním náležitého usnesení či rozsudkem samým, bych však vyjma tohoto věnovala část dané kapitoly tématu velmi opomíjenému, jímž je vazba mladistvého. Nejprve si tedy opět vytýčíme konkrétní zákonné ustanovení § 46 zákona č. 218/2003, kde je uvedeno, že:

„(1) Mladistvý může být vzat do vazby jedině tehdy, nelze-li účelu vazby dosáhnout jinak.“ (zakonyprolidi.cz)

Matoušek, Matoušková (2011, s. 159) uvádí: *„uvěznění má samozřejmě větší vliv na dospívajícího než na dospělého. Dospívající ve věznění přijde o většinu vlivů, které v životě k dozrání potřebuje. Na druhé straně je vystaven mnoha vlivům, jež jeho osobnost deformují. Z psychologického hlediska je lhostejné, zda je mladistvý umístěn ve vazbě, či zda je ve výkonu trestu. Vazba, v níž je u nás umístěno několikanásobně víc mladistvých než ve vězení pro výkon trestu, je dokonce v mnoha ohledech horší než výkon trestu. I když – paradoxně – v té době zákon hledí na obviněného jako na osobu nevinou, ve vazbě vězeň nemůže pracovat, má povolenu jednu hodinu vycházky na dvůr denně, nemá žádný příjem (takže si peníze opatřuje jakýmkoliv dostupným způsobem - např. prostitucí).“*

K tomuto uvádím, že v mnoha bodech tvrzení se s autory ztotožňuji, co se názoru na tuto problematiku týká. Současně uvádím konkrétní příklad z praxe pro bližší představu teoretického rámce. Jedná se o příklad, který jsem prožila v roce 2009. Jeho uvedením chci především demonstrovat několik faktorů, které mohou obviněného mladistvého zavést opět na správnou životní cestu:

Příklad z praxe: Dívka, 17 let, astenické postavy, bledá, boláky v obličeji, neupravená, zapáchající, apatická s nezájmem o cokoliv. Zjevně závislá na drogách, při bližších zjištěním stavu věci uvádí, že je závislá na pervitinu, který si aplikuje nitrožilně po dobu 3 let. Přijata do výkonu vazby Vazební věznice Praha – Ruzyně pro zvlášť závažný zločin loupeže. Umístěna na samostatnou celu z důvodu absence zdravotního vyšetření a eliminace případné nákazy ostatních obviněných nakažlivou nemocí. První dny prováděna zvýšená kontrola, nastupující abstinční příznaky, zvracení, průjmy, křeče, halucinace, zvýšená potivost. Dívka vykazovala znaky agrese, dezorientace, lékařem nasazena medikace pro snížení abstinčních příznaků. Po několika dnech abstinční příznaky vstupují do pozadí, začíná se projevovat přirozená osobnost pachatelky. Obviněná mladistvá vyhledává kontakt s dozorkyní, zvýšená potřeba komunikace. Po několika dnech se začíná svěřovat a uvádí, že se k závislosti dostala cestou partnera, který byl v době seznámení závislý. Jako příčinu uvádí dlouhodobý nezájem rodičů o její osobu. Nutné je podotknout, že dívky pocházela z velmi dobře situované rodiny. Otec podnikatel, matka úřednice, řádné zázemí, ekonomické zajištění. Dlouhodobě cítila tlak z nezájmu rodičů, proto kývla na aplikaci drogy s přítelem. Postupně brala pravidelně, na dávky si peníze obstarávala nejdříve prodejem osobních cenností, následně rozprodáváním majetku rodiny, nakonec krádežemi. V osudný den a s nástupem abstinčních příznaků strhla kabelku seniorce vysokého věku. Ta v důsledku toho upadla a utrpěla zlomeninu obou kyčelních krčků. Dívka se postupem dní více a více otvírá, na dozorkyni se těší. Cítí zájem, v její nepřítomnosti je plačtivá, ostatním dozorcům odporuje. S nástupem mé osoby problémy vždy ustanou. S dívkou je dlouhodobě hovořeno, opakovaně. Ačkoliv je nutné udržet odosobnělý přístup, postupně jsem se rozhodla dívce pomoci. Pomohla jsem jí napsat omluvný dopis poškozené, ve chvíli, kdy bylo patrné, že dívky skutečně lituje svého činu a nikoliv sebe. Navázána komunikace s rodiči, ti se rozhodnou dívce pomoci, dávají veškeré záruky nutné pro propuštění obviněné z vazby. Po měsíci propuštěna z výkonu vazby, odchází veselá, optimistická dívka s novým výhledem do budoucna. I přes veškerou skepsi dívka skutečně začala žít řádný život. Dnes je matkou dvou dětí, řádně pracuje, není drogově závislá. Postupně podává zprávy o svém stavu a životě mé osobě. Tento případ je jednoznačným příkladem, jak silně může působit vazba na osobu mladistvou, která se dopustila prvního provinění a jak prospěšné může být nevykonávat s dětmi a mladistvými práci v takovýchto zařízeních mechanicky, ale zvolit osobní přístup, projevit zájem.

V dané kapitole byla vymezena základní pojmosloví a právní úprava, jež se vztahuje k trestné činnosti mládeže. V kapitole následující bude, co do chronologie, vytýčen pojem prevence, tedy předcházení tomuto závadovému jednání, které je

s problematikou drog úzce spjata. Právě prevence neboli předcházení může mít pozitivní vliv na částečnou či úplnou eliminaci takového jednání. Kapitola prevence však bude pojata explicitně co do činnosti Policie ČR. Jde o především o náhled, do jaké míry se Policie ČR na preventivních programech pro žáky a studenty podílí.

5 Prevence

Prevence je pojem pocházející z latinského „*praeventus*“, které lze volnou formou přeložit, jako zákrok předem. Dnešní podoba slova vystihuje spíše význam předcházení a samé přecházení jakékoliv situace a může zcela nebo alespoň z části eliminovat případné následky jednotlivých negativních jevů. Právě preventivní aktivity mají za cíl především správně nasměrovat jedince, jenž inklinuje k jakémukoliv závadovému chování, které by mohlo přímo ohrozit společnost. *„Právě ve školách a školských zařízeních je nutné dbát na prevenci a snažit se předcházet vzniku sociálně-patologických jevů. Prevence by měla být vždy prioritou.“* (Mahdalíčková, 2011, s. 89)

5.1 Členění prevence

Prevenci lze členit z několika úhlů pohledu. V prvním případě se jedná o prevenci ve smyslu předcházení negativním jevům. V praxi se jedná o přecházení a současně i pozitivní ovlivňování těch, na které prevence cílí. Aby bylo možné negativním jevům přecházet, je nutné je především do hloubi poznat, analyzovat a charakterizovat. Znat veškeré souvislosti a zákonitosti vzniku, ale i vnějších či vnitřních projevů. Podstatou, proč jedinec inklinuje k takovému druhu jednání je, že mu přináší jakýsi pocit libých pocitů či takový stav považuje za přínosný z hlediska osobní positivity. Ovlivnit jednání takového jedince je velmi složité, neboť je nutné nahradit tento pro něj subjektivní pocit uspokojení jinou činností, která by byla natolik motivační, aby od původního vzorce jednání upustil. Aby došlo k samotné realizaci takového působení, je nezbytné pochopit veškeré souvislosti v celkovém kontextu.

Dalším případem preventivní činnosti je působení na již vzniklé negativní jevy, které je mnohem častější. Jde v podstatě již o samé omezení a změnu či alespoň zmírnění následků takového jednání. Názorným příkladem je právě již protidrogová prevence, kdy se jedná o jev, který už ve společnosti propukl. Všechny tyto jednotlivé jevy jsou řešeny po samostatné linii. Přistupuje se k nim, jako by působily izolovaně. Opak je však pravdou. Kupříkladu návykové látky mají v neojedinělých případech samostatnou úlohu. Pověštinou jdou ruku v ruce s kriminalitou, prostitucí. V dané případě jde tedy o působení, jež má být přínosné především pro společnost. Tedy aby dopady na společnost byly co nejmenší. Aby bylo možné takové jednání co nejvíce ovlivnit, je opět nutné poznat veškeré souvislosti a nalezení společných rysů. (Štáblová, 1997, s. 162)

5.1.1 Oblasti prevence

Dalším typem dělení prevence je na primární, sekundární a terciální.

1. Primární prevence – u daného typu se jedná o preventivní působení na osoby, které dosud nepřišly do styku s drogou, avšak prostředí, v němž se pohybují je rizikové buď ze své podstaty. Takový druh prevence je tedy primárně zaměřen na abstinenty a experimentátory, které tvoří přibližně 30 % - 50 % mládeže. Právě tu je potřeba pozitivním způsobem a včas ovlivnit k výkonu jakékoliv jiné činnosti, která se neshoduje s užíváním drog. Mládež je potřeba naučit se bránit drogám aktivním způsobem. Za ideál je považováno, pokud je užívání návykových látek zcela eliminováno. Tato oblast spadá do kompetence Ministerstva školství, avšak ne zcela výhradně. Svůj podíl má na tomto druhu prevence i Ministerstvo vnitra, potažmo Policie ČR, která na se na preventivní činnosti mládeže přímo podílí. Toto téma však bude zmíněno v další podkapitole.

2. Sekundární prevence – tento typ prevence se již orientuje na léčbu osob závislých, u nichž je hlavním cílem snaha, aby užívání drog zanechali. Do dané kategorie již spadá činnost jednotlivých stacionářů, komunit či léčebných. Současně je však cílem i minimalizace sociálních a zdravotních důsledků u osob, které nejsou motivovány k zanechání užívání návykových látek. Jedná se tedy především o prevenci v oblasti zdravotních rizik, jakými jsou hepatitis, HIV/AIDS, stejně jako rizikového chování s tím spojeného. Oblast sekundární prevence spadá do kompetence Ministerstva zdravotnictví.

3. Terciální prevence – cílem tohoto druhu prevence je předcházení návratu k návykovým látkám u osob, jež abstinují, případně absolvovali léčbu. Takovýmto osobám je zprostředkována možnost doléčovacích programů. Tato problematika je v kompetenci Ministerstva zdravotnictví.

Podstatou celého merita věci však zůstává skutečnost, že „*Prevence by měla vždy předcházet zákonné represí.*“ (Mahdalíčková, 2011, s. 90)

5.2 Prevence ve školách

Preventivní programy ve školách se rozvíjejí s postupným nástupem a progresem v oblasti drogové scény, a to především ve spojitosti s konzumací drog samou. Preventivní programy by se však měly prolínat kontinuální formou. Ať se jedná o besedy, hromadné akce přednáškového typu v sálech či podobných zařízeních, zařazení vrstevníků v rámci peer programů, ale i přístupu k životnímu stylu ve formě zdravého stravování, pohybu či mentálního zdraví, nelze žádnou z těchto částí separovat či opomenout.

Samotná škola je prostředím, které možnosti prevence může zprostředkovat v nejlepší

a nejzřetelnější formě. Nejde však o to, aby tato instituce preventivní programy zajišťovala výhradně a bez interakce s jinými orgány. Důležitá je především spolupráce s Policií ČR, a to nejen v případě řešení následků, které v důsledku sociálně patologických jevů mohou nastat, ale především v oblasti prevence závadového jednání. (Mahdalíčková, 2011, s. 93)

V roce 2021 Policie ČR realizovala v rámci primární protidrogové prevence na několik stovek aktivit. Jednou z nich je i prosazování projektu „Tvoje cesta načisto.“ Jen v Libereckém kraji policisté krajského ředitelství, oddělení tisku a prevence, realizovali přednášky na 13 středních školách. Na druhém stupni základních škol bylo realizováno více jak dvě desítky přednáškových bloků a současně nelze pominout ani fakt, že policisté do svých přednáškových bloků, vyjma projekce spotů a krátkých filmů, začlenili i realizovaný vnitroresortní projekt, jehož součástí je stolí hra a preventivní letáky pro rodiče s názvem „Je to jen na Tobě.“ (Pracovní verze Zprávy o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2021 za oddělení prevence odboru komunikace a vnějších vztahů Policejního prezidia ČR, která dosud zveřejněna nebyla, ale data pro zprávu již byla odbornými pracovišti verifikována)

Hovoříme-li dále o zásadách, které je nutné v rámci preventivních programů dodržovat za účelem jejich největší efektivity, pak hovoříme konkrétně o:

- a) Nutnosti nezamlčování příjemných účinků, které lidem užívajícím návykové látky či alkohol přinášejí.
- b) Stanovení cíle na základě cílové skupiny.
- c) Zaměření preventivních aktivit na potřeby skupiny za účelem efektivního oslovení.
- d) Snaze posílení schopnosti nejen odolat tlaku či vlivu skupiny a s tím spojenému oddálení chuti po experimentování a zároveň uvědomění si rizik, která jsou s užíváním drog spojená.
- e) Uvědomění důsledků spojených s experimentováním – osobní odpovědnost za takové jednání, nabízení alternativ trávení volného času.

Ačkoliv snahy o komplexní efektivitu preventivních programů jsou dlouhodobě prioritou v oblasti práce s dětmi a mládeží, „*Stále se nedaří zcela sjednotit a používat v praxi meziresortně a mezioborově ustálenou terminologii, stabilizovat přístupy, metody a nástroje efektivní primární prevence a transparentně a efektivně nastavit a sjednotit parametry výkonů v primární prevenci. Toto je jedním z hlavních posláních tohoto pilíře pro následující období.*“ (msmt.cz)

Z vyjádření jednotlivých odborníků i institucí vyplývá, že preventivní programy na školách jsou prakticky neustále vyvíjením se a nikdy nekončícím procesem. Tak, jak se mění drogová scéna, je potřeba flexibilně reagovat na její změny kooperací jednotlivých institucí a složek vytvářením nových a nových programů prevence, které budou silnější než pocit jedince experimentovat.

6 Závěr teoretické části

Teoretickou část jsem na základě vlastních úvah, ale i kvalitních odborných zdrojů jednotlivých autorů, věnovala legálním a nelegálním drogám na středních školách. Vzhledem ke skutečnosti, že se jedná o široký pojem, nespecializovala jsem se pouze na území pedagogické půdy, ale pojala práci i z hlediska interpersonálních a vnějších vlivů, které se podílejí na případném vzniku závislosti na návykových látkách či jejich následné zneužívání mládeží. V první řadě jsem vytýčila základní pojmosloví droga, provedla její členění na legální a nelegální rovinu. Každá z těchto kapitol však byla konkrétně rozčleněna na několik vytýčených drog, jenž do každé z kategorií spadají. Následně jsem rozvedla příčiny vzniku závislostí na základě vlivů a faktorů, které nás v běžném životě obklopují a tvoří naši nedílnou součást. V neposlední řadě jsem se však věnovala i kriminalitě a delikventnímu chování mládeže. Vzhledem ke skutečnosti, že se mládež dlouhodobě prolíná mým profesním životem napříč celým spektrem a poslední způsob, jaký jsem se jí věnovala byl na pozici preventisty Policie ČR, uchýlila jsem se k popisu problematiky kriminálního chování právě proto, že jsem si vědoma návaznosti všech faktorů, které k takovému jednání nejen u středoškolské mládeže mohou vést. Nebylo tedy možné pominout ani prevenci, která může uzavřít pomyslný kruh, symbolizující drogovou scénu a přispět tak k eliminaci nárůstu nových uživatelů.

PRAKTICKÁ ČÁST

7 Výzkumná sonda

V praktické části se zaměřím nejen na osobní anamnézu žáků středních škol, ale především na subjektivní pohled jedinců v drogové oblasti.

7.1 Výzkumné metody a techniky

Výzkumná sonda empirického charakteru byla realizována na základě anonymního dotazníkového šetření, do něhož se zapojilo celkem 100 žáků středních škol, konkrétně střední školy Kateřinky Liberec a víceletého gymnázia v Jilemnici. Dotazník sestává z uzavřených a polouzavřených otázek. Na ostatní otázky žáci odpovídali pouze jednou odpovědí. Dotazníky jsem žákům předložila osobně v rámci preventivní činnosti, kterou jsem na školách vykonávala, neboť se této činnosti věnuji díky svému povolání na oddělení tisku a prevence KŘP Libereckého kraje, kde v současné době pracuji jako tisková mluvčí. Návratnost dotazníků byla 100 %. Dotazník tvoří přílohu této práce.

Otázky zmíněného dotazníku jsou zaměřeny na:

- identifikační údaje o žácích,
- znalosti drog a přehledu o okolnostech užívání drog nejen na školní půdě,
- oblasti protidrogové prevence na školách,
- trestní odpovědnost.

Závěrečné vyhodnocení bylo zpracováno ve formě grafů v programu MS Excel.

7.2 Předpoklady

- 1) Nejméně 40 % dětí na SŠ již ochutnalo alkohol.
- 2) Nejméně 65 % žáků středních škol pije alkohol příležitostně.
- 3) Více, jak 10 % dívek mělo první zkušenost s alkoholem dříve, než v 15 letech.
- 4) Nejméně 80 % žáků středních škol má zkušenost s kouřením cigaret.
- 5) Přibližně 50 % žáků středních škol jsou pravidelní kuřáci.
- 6) Méně, jak 10 % žáků středních škol užívá drogy.
- 7) Více, jak 50 % si myslí, že nejčastěji užívanou drogou, užívanou mládeží, je marihuana.

8) Více, než 20 % chlapců a méně, jak 10 % dívek je přesvědčeno, že by marihuana měla být legální.

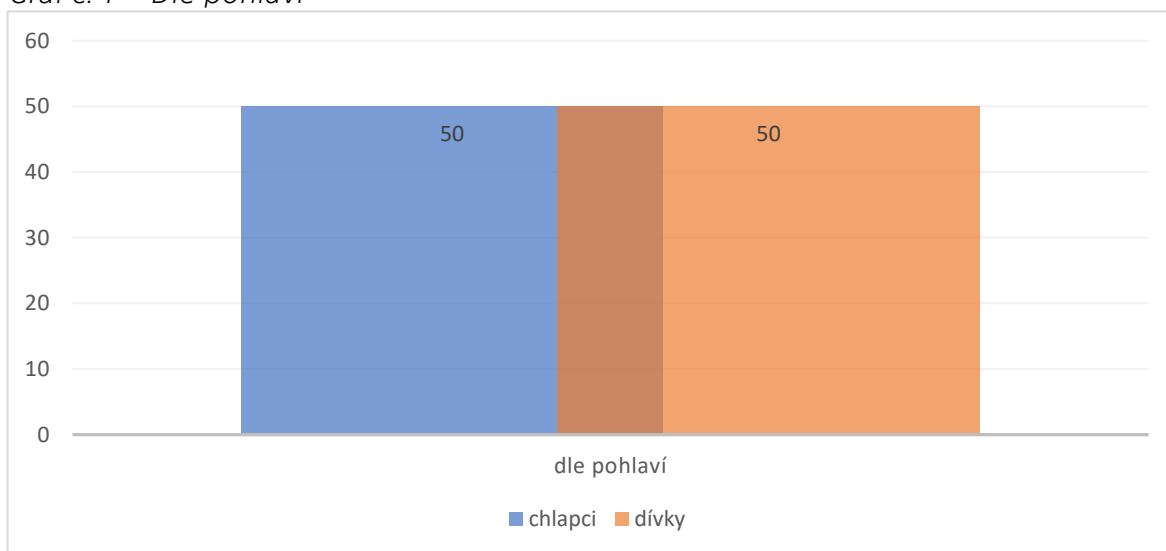
9.) Více, než 45 % žáků je přesvědčeno, že je protidrogová prevence na školách dostatečná.

7.3 Vyhodnocení a interpretace dotazníkového šetření

Uvedená kapitola je vyhodnocením nasbíraných dat, která mají vypovídací hodnotu v oblasti drogové problematiky, především je odrazem teoretické části bakalářské práce, jejíž předmětem je mimo jiné ověřit fakta o drogách a vnímání drogové scény mládeží na středních školách.

Otázka č. 1: Jakého jste pohlaví?

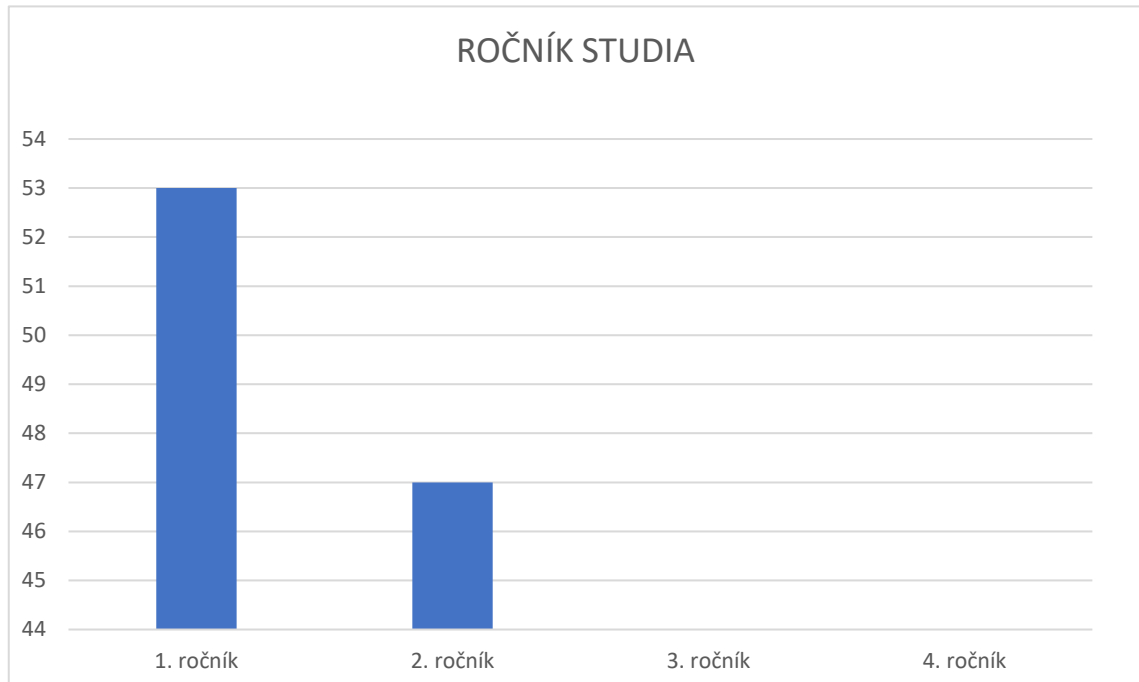
Graf č. 1 – Dle pohlaví

První otázka směřovala k pohlaví respondentů. Dotazník byl rozprostřen rovnoměrně do obou typů škol. Celkem se jednalo o 100 respondentů. Z celkového počtu bylo vyhodnoceno, že 50 osob tvoří ženy a 50 osob muži.

Otázka č. 2 – Jaký ročník studujete?

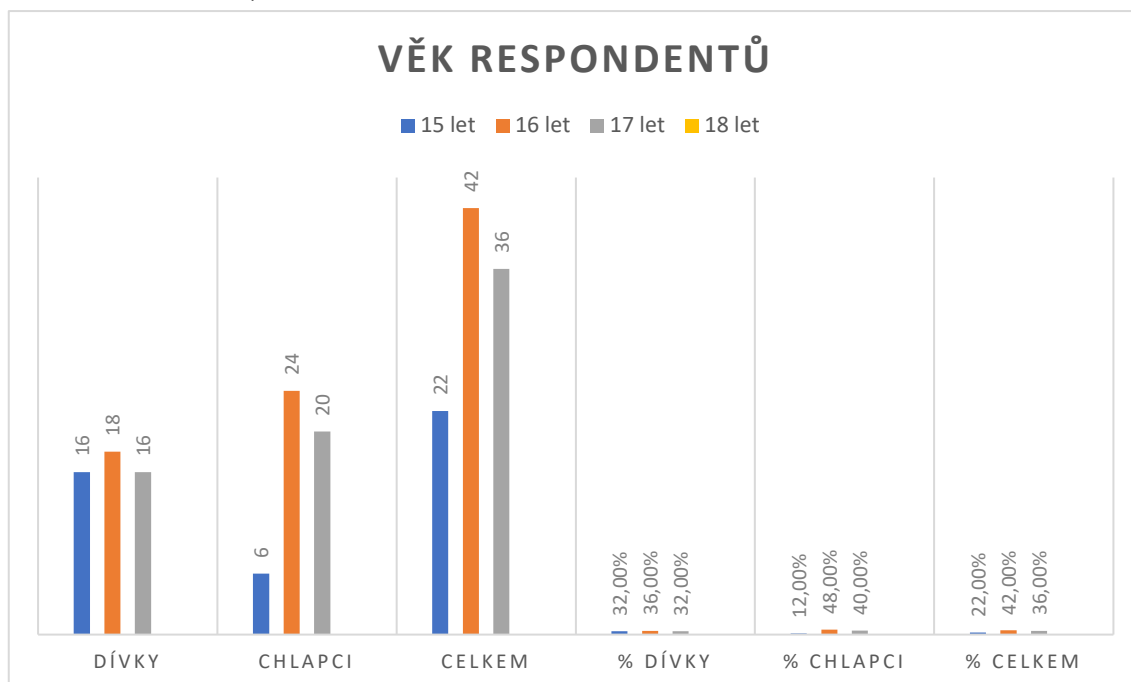
Graf č. 2 – Ročník studia

Druhá z otázek směřovala k získání dat, na jejichž základě bylo zjištěno, že z celkového počtu respondentů jich 53 studuje v prvním ročníku a 47 v ročníku druhém.

Otázka č. 3 – Kolik je vám let?

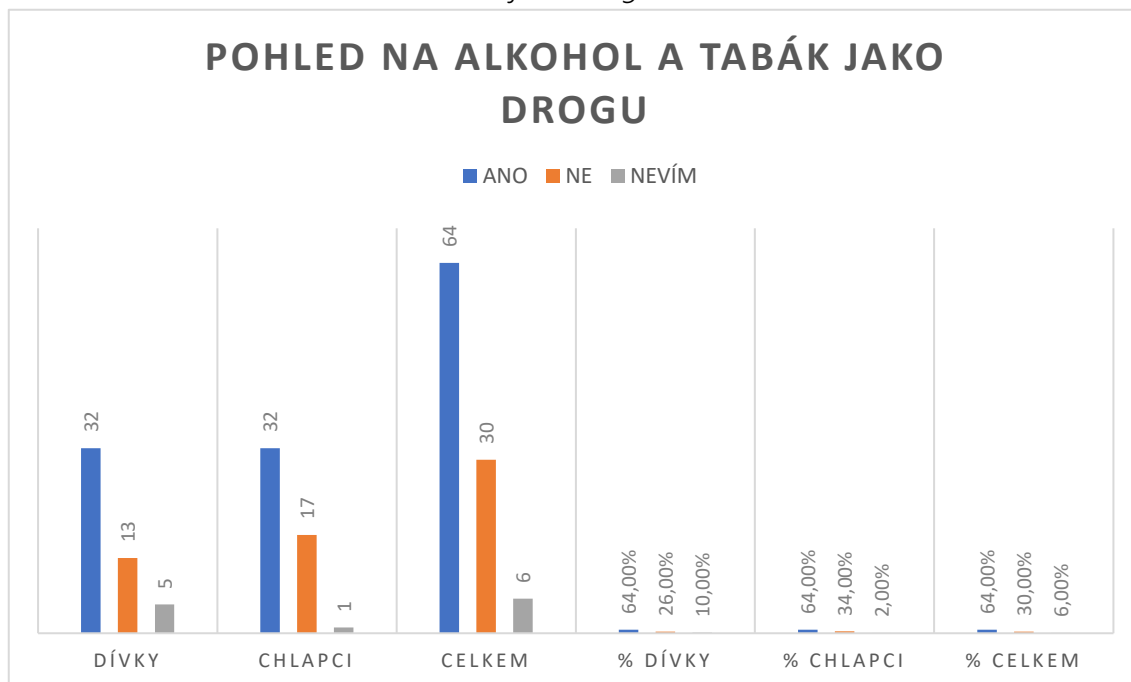
Graf č. 3 – Věk respondentů

V uvedeném grafu je znázorněn poměr věkového zastoupení jednotlivých respondentů. Z uvedených dat je možné vyčíst, že se dotazníkového šetření zúčastnilo celkem 16 dívek z 50 a 6 chlapců z 50 ve věku 15 let. Pokud vyjádříme hodnoty i procentuálně, pak se jedná o 32 % dívek a 12 % chlapců uvedeného věku. V celkovém objemu ze všech 100 respondentů bez rozdílu pohlaví se jedná o 22 osob, tedy 22 %. Osob, kterým bylo v době vyplňování dotazníků 16 let pak bylo celkem 42, což činí 42 % z celkového objemu dat všech respondentů. Hovoříme – li o věkovém zastoupení dle pohlaví, pak 16letých dívek bylo 18 (36 %) a chlapců 24 (48 %). V případě pohlaví vždy vycházíme z údaj uvedeného v grafu č. 1, kdy obé pohlaví je zastoupeno počtem 50 osob. 17letých osob bylo v celkovém objemu zastoupeno 36 osobami (36 %). Dle pohlaví se pak jedná u dívek o počet 16 osob (32 %) a 20 chlapců (40 %).

Otázka č. 4 – Je podle vás alkohol a tabák droga?

Graf č. 4 – Pohled na alkohol a tabák jako drogu

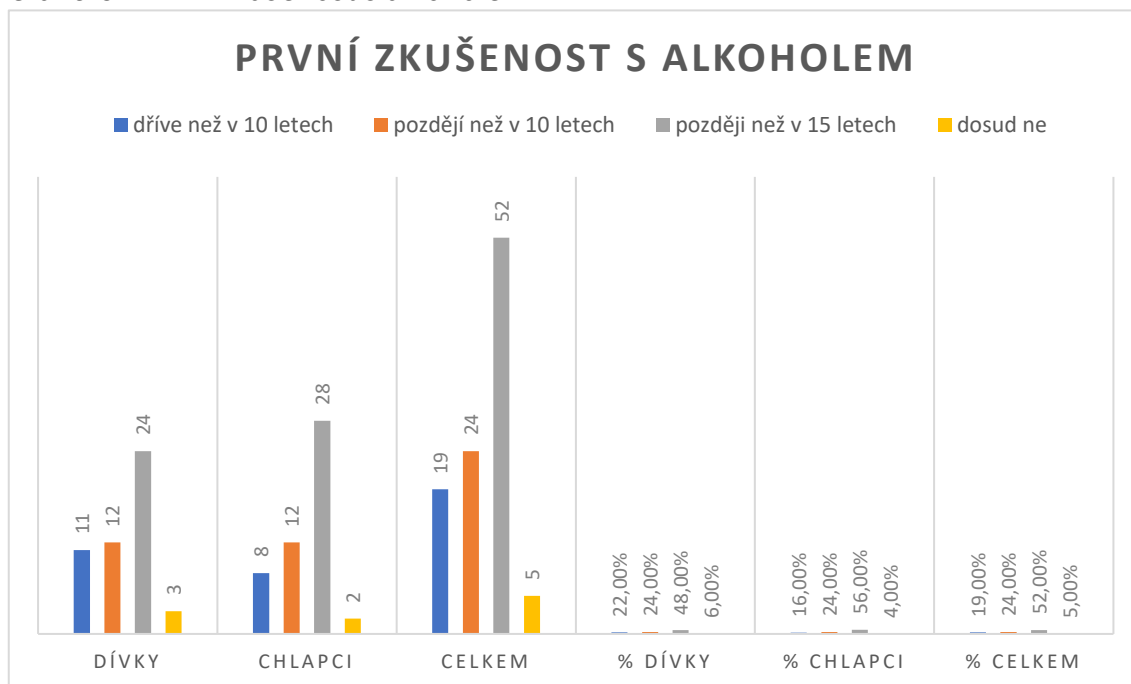

Žákům byla položena otázka, zda vnímají alkohol a tabák, jako drogu. Z celkového počtu dotazovaných respondentů je 64 (64 %) přesvědčeno, že alkohol a tabák drogou jsou, naopak 30 osob (30 %) bylo přesvědčeno, že se o drogu nejedná. 6 (6 %) dotazovaných uvedlo, že neví.

Členěním dle pohlaví bylo zjištěno, že 32 dívek (64 %) je přesvědčeno, že alkohol a tabák drogami jsou, 13 (26 %) uvedlo, že ne a 5 (10 %) odpovědělo, že neví. U chlapců se jednalo v odpovědi ano o stejné procentuální zastoupení, jako u dívek, rozpor ovšem nastal u odpovědi, že alkohol a tabák drogami nejsou. Zde odpovědělo záporně 17 chlapců, tedy 34 % a pouze 1 % uvedlo, že neví.

Otázka č. 5 - V kolika letech jste poprvé ochutnali alkohol?

Graf č. 5 - První zkušenost s alkoholem

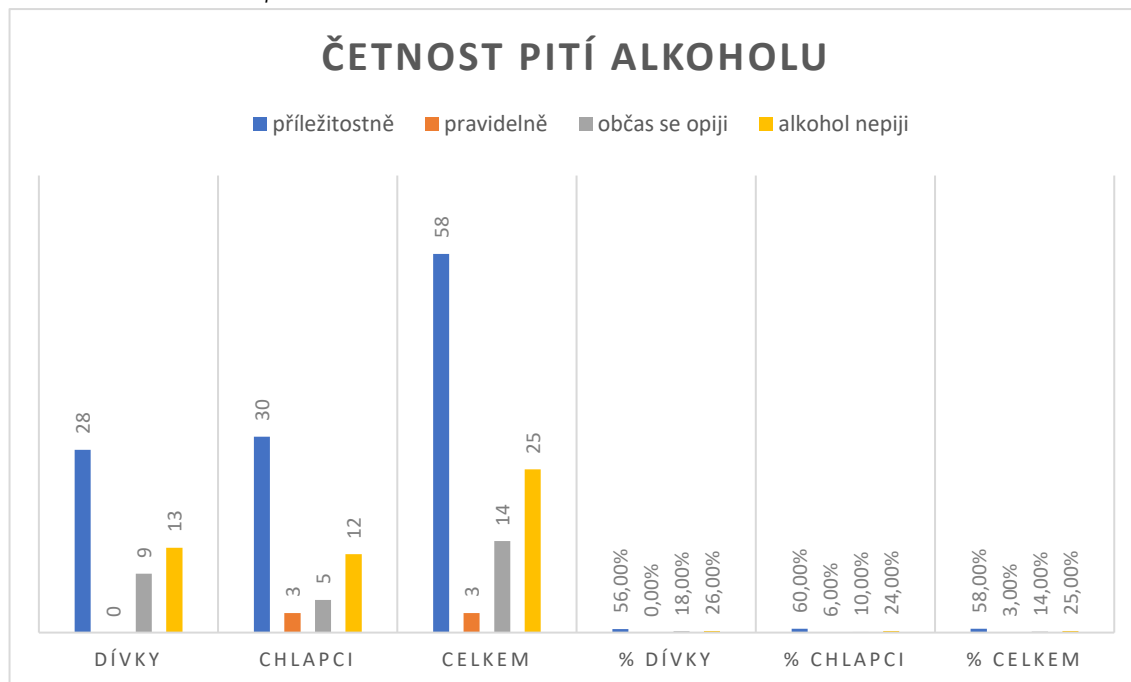
Otázka č. 5 byla zaměřena na první zkušenost s alkoholem. Výsledky prokázaly, že 19 osob (19 %) z celkového počtu ochutnalo alkohol dříve, než v 10 letech, 24 % později než v 10 letech, 52 % později než v 15 letech a 5 % všech zúčastněných do dnešního dne alkohol dosud neochutnalo.

Dle pohlaví byly vyvozeny závěry, že co se dívek týče, dříve než v 10 letech ochutnalo alkohol celkem 11 dívek (22 %) později než v 10 letech 12 dívek (24 %), později než v 15 letech 24 dívek (48 %). Alkohol dosud neochutnaly pouze 3 dívky (6 %). Chlapci se svými hodnotami dosti podobají. Dříve, než v 10 letech ochutnalo alkohol 8 chlapců (16 %), později než v 10 letech 12 chlapců (24 %), později než v 15 letech 28 (56 %), dosud alkohol neochutnaly pouhá 4 % chlapecké populace, tedy 2 chlapci. V daném případě se potvrdil předpoklad č. 3, kdy bylo predikováno, že více, jak 10 % dívek mělo zkušenost s alkoholem dříve, než v 15 letech. Později než v 10, ale současně dříve, než v 15 letech mělo zkušenost s alkoholem celkem 12 dívek, tedy 24 %.

K dané otázce byl současně vytvořen první předpoklad, který byl tvořen odhadem, že nejméně 40 % dětí na střední škole již ochutnalo alkoholu. Jak je z výše uvedeného zřejmé, alkohol ochutnalo na střední škole do již 95 % respondentů a pouhých 5 % s alkoholem nemá osobní zkušenost. Tím se potvrdil předpoklad č. 1, kdy jeho podstata spočívala v tvrzení, že nejméně 40 % dětí na střední škole ochutnalo alkohol.

Otázka č. 6 – Jak často pijete alkohol?

Graf č. 6 – Četnost pití alkoholu

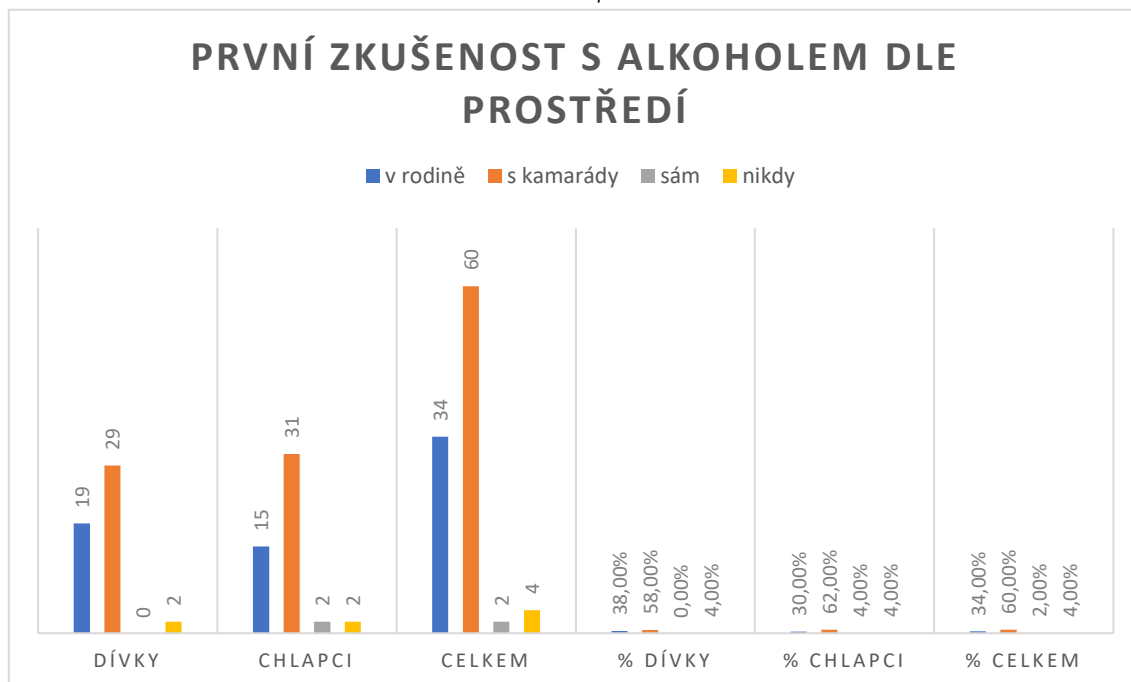
V otázce č. 6 jsem zjišťovala, jak často pijí žáci alkohol. V celkovém objem bylo zjištěno, že 58 respondentů (58 %) pije alkohol příležitostně, 3 (3 %) pravidelně, 14 (14 %) se občas opije 25 (25 %) alkohol nepije.

Dle pohlaví vyjádřeno v procentech. U dívek pije příležitostně 56 %, pravidelně žádná, 18 % se občas opije a 26 % alkohol nepije. U chlapců bylo zjištěno, že 60 % z nich pije příležitostně, 6 % pravidelně, 10 % se občas opije a 24 % nepije vůbec.

Tím se nepotvrdil předpoklad č. 2, že alkohol pije příležitostně nejméně 65 % respondentů. Neboť z celkového počtu 100 respondentů, pije alkohol příležitostně 58, kdy v procentuálním vyjádření se jedná o 58 %.

Otázka č. 7 – Kde jste poprvé ochutnali alkohol?

Graf č. 7 – První zkušenost s alkoholem dle prostředí

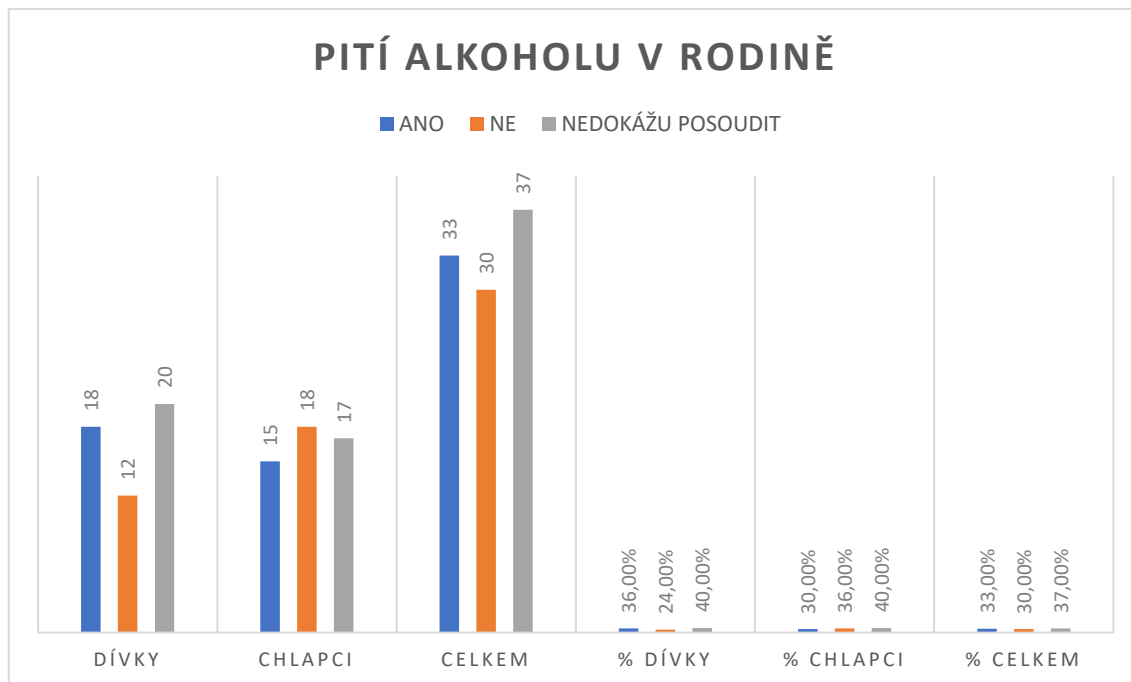
Otázka č. 7, kde žáci poprvé ochutnali alkohol prokázala, že 19 dívek (38 %) se s alkoholem setkala poprvé v rodině. 29 dívek (58 %) získalo první zkušenost s kamarády. Žádná z dívek naopak neokusila poprvé alkohol sama. Dvě dívky (4 %) alkohol dosud nepily.

Chlapci uvedli, že svou první zkušenost s alkoholem mají v rodině v počtu 15 respondentů (30 %), s kamarády okusilo alkohol 31 osob (62 %). Na rozdíl od dívek chlapci měli první zkušenost s alkoholem tak, že jej užili bez přítomnosti další osoby v celkem 2 případech (4 %). Totožně však jako mezi dívkami, tak i mezi chlapci byli dva (4 %), kteří alkohol dosud nepožili.

V celkovém přehledu užilo poprvé alkohol v rodině 34 respondentů (34 %). Dominuje však první zkušenost s alkoholem ve společnosti kamarádů počtem 60 osob (60 %). Pouze 2 % uvedla, že alkohol požila o samotě a 4 % dosud zkušenost s alkoholem nemají.

Otázka č. 8 – Pijí vaši rodiče doma pravidelně alkohol?

Graf č. 8 – Pití alkoholu v rodině

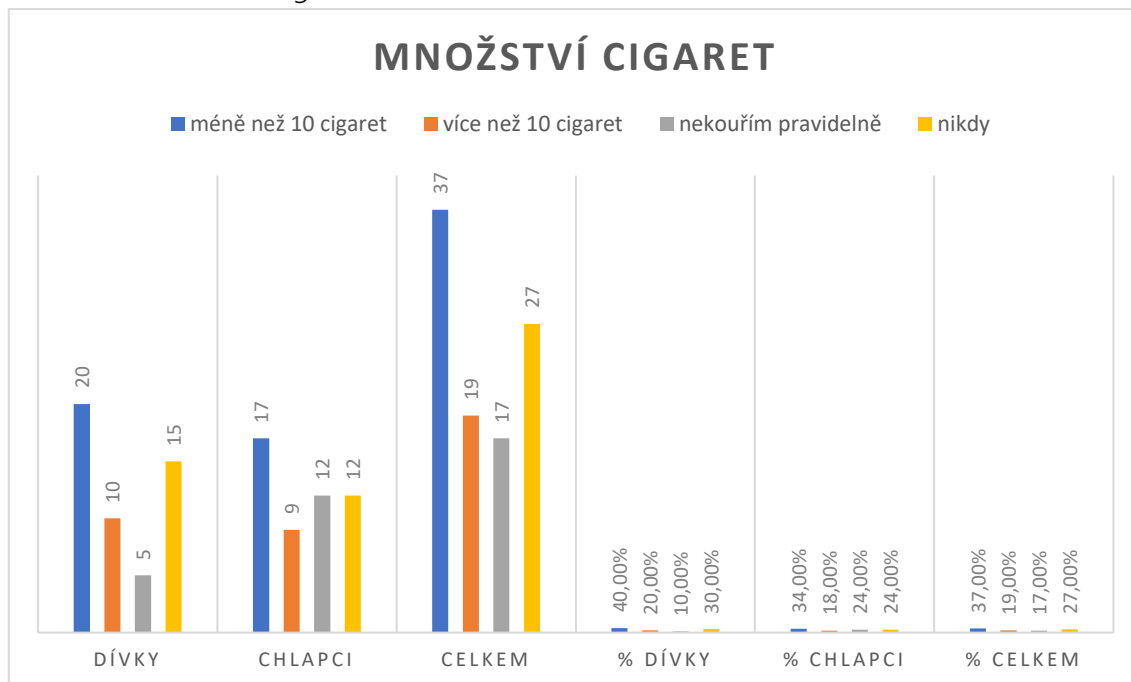

Na otázku č. 8, zda pijí rodiče doma alkohol, odpovědělo z celkového počtu respondentů 33 %, že ano, 30 % že ne a 37 % nedokáže posoudit.

Dívky v odpovědi na otázku s odpovědí ano dominovaly počtem 18 (36 %), oproti chlapcům, kteří stejnou odpověď poskytli v počtu 15 (30 %). Odpověď ne byla ze strany dívek poskytnuta v počtu 12 (24 %) a chlapců 18 (36 %). Dle pohlaví nebylo schopno posoudit, zda rodiče konzumují pravidelně alkohol doma následovně: dívky 20 (40 %) a chlapci 17 (40 %).

Otázka č. 9 - Pokud kouříte, kolik cigaret vykouříte?

Graf č. 9 - Množství cigaret

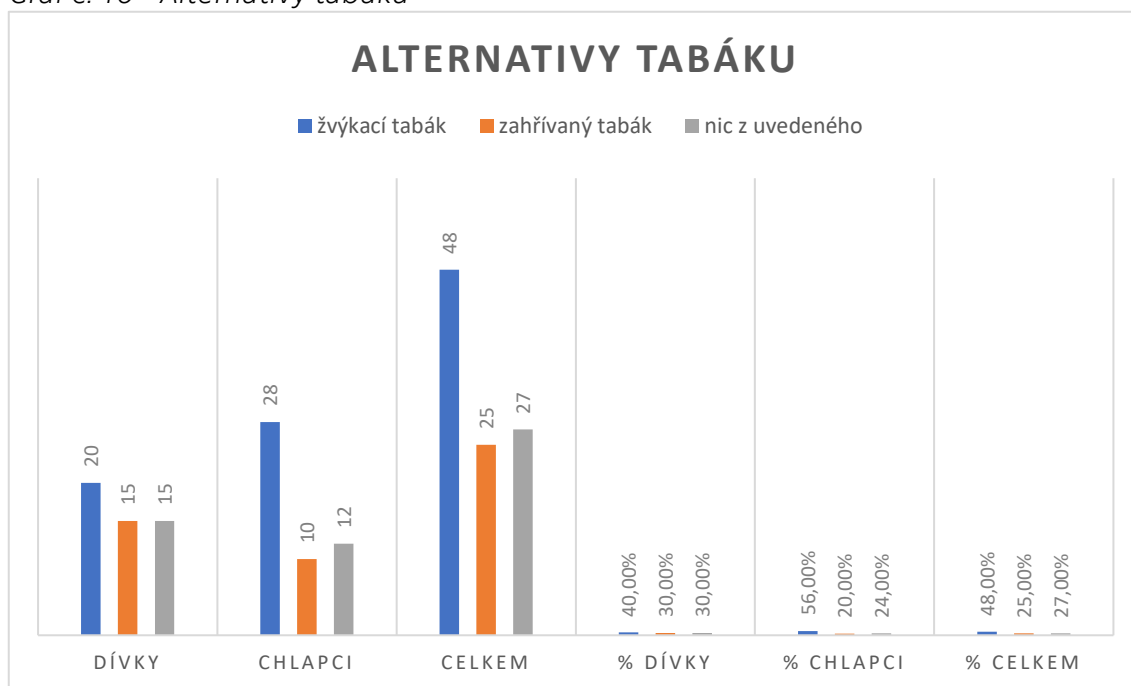
Na otázku č. 9 odpovědělo z celkového počtu respondentů 37 %, že kouří méně, než 10 cigaret denně, 19 % kouří více, než 10 cigaret denně, 17 % nekouří pravidelně a 27 % nekouří nikdy. Tím se nepotvrdil předpoklad č. 4, kterým bylo stanoveno, že nejméně 80 % žáků středních škol má zkušenost s kouřením cigaret, neboť 27 % respondentů nikdy nekouřilo. Současně se však potvrdil předpoklad č. 5, kterým bylo stanoveno, že nejméně 50 % žáků kouří pravidelně.

40 % dívek uvedlo, že kouří méně, než 10 cigaret denně, 20 % kouří více, než 10 cigaret denně, 10 % nekouří pravidelně a 30 % nekouřilo nikdy.

U chlapců odpovědělo 34 %, že vykouří méně, jak 10 cigaret denně, 18 % vykouří více, než 10 cigaret denně, 24 % kouří nepravidelně a 24 % nekouřilo nikdy.

Otázka č. 10 - Zkoušeli jste někdy jinou formu tabáku? (pokud ano, zaškrtněte jednu z možností)

Graf č. 10 - Alternativy tabáku

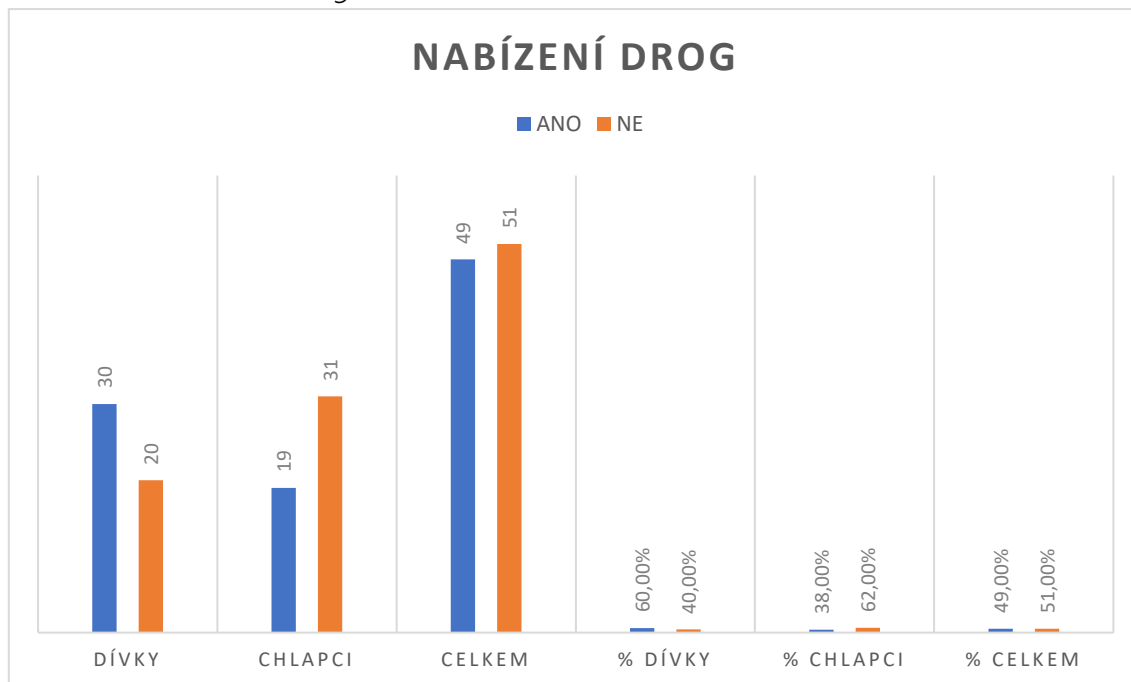

Předmětem otázky č. 10 bylo zjistit, zda žáci vyzkoušeli jinou alternativu tabáků a jakou. Zatímco dívky v počtu 20 (40 %) vyzkoušelo žvýkáací tabák, chlapci jej vyzkoušeli v 56 % (28). Zahříváací tabák vyzkoušelo 15 dívek (30 %) a 10 (20 %) chlapců. Ani jednu z možností neoznačilo 30 % dívek a 12 % chlapců.

Celková data poukazují na skutečnost, že 48 % všech respondentů vyzkoušelo žvýkáací tabák, 25 % zahříváací tabák a 27 % ani jednu z možností.

Otázka č. 11 - Nabízel vám někdo drogy?

Graf č. 11 - Nabízení drog

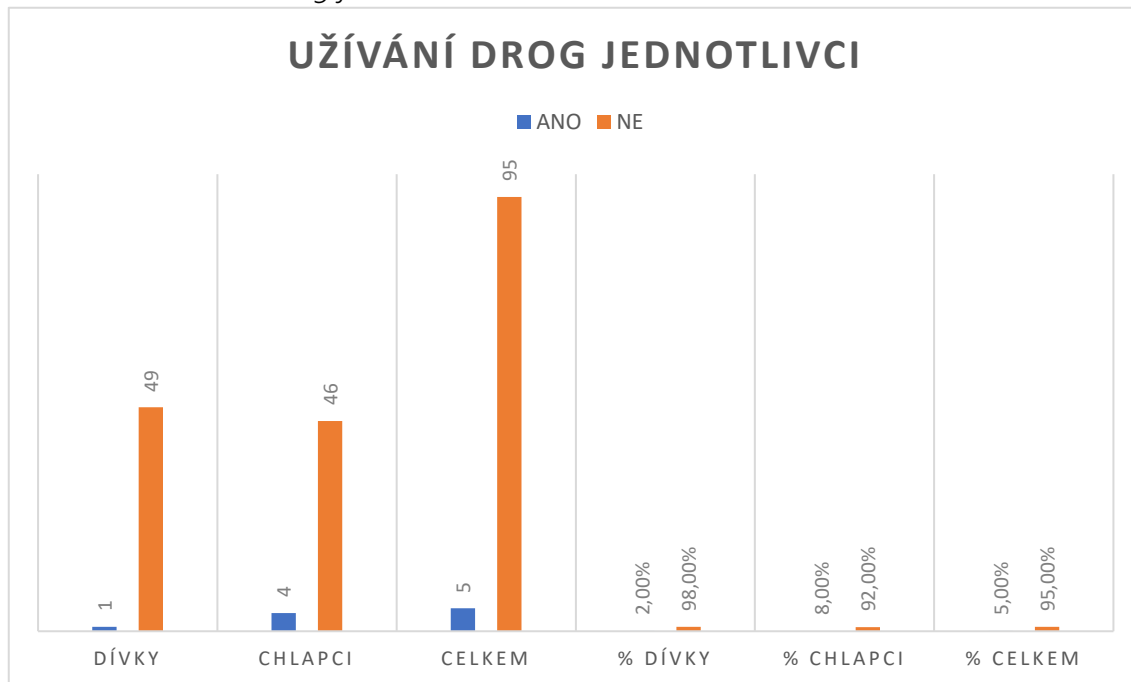
Předmětem otázky č. 11 bylo zjistit, zda žákům již někdo nabízel drogy. Dívky v 30 případech (60 %) uvedly, že ano a v 20 případech (40 %) uvedly, že ne.

Chlapci se vyjádřili počtu 19 (38 %), že jim drogy byly nabízeny a v 31 případech (62 %), že nikoliv.

Celkově tak byla droga nabídnuta v 49 % a v 51 % nikoliv.

Otázka č. 12 - Užíváte nějaké drogy? (vyjma alkoholu a tabáku)

Graf č. 12 - Užívání drog jednotlivci

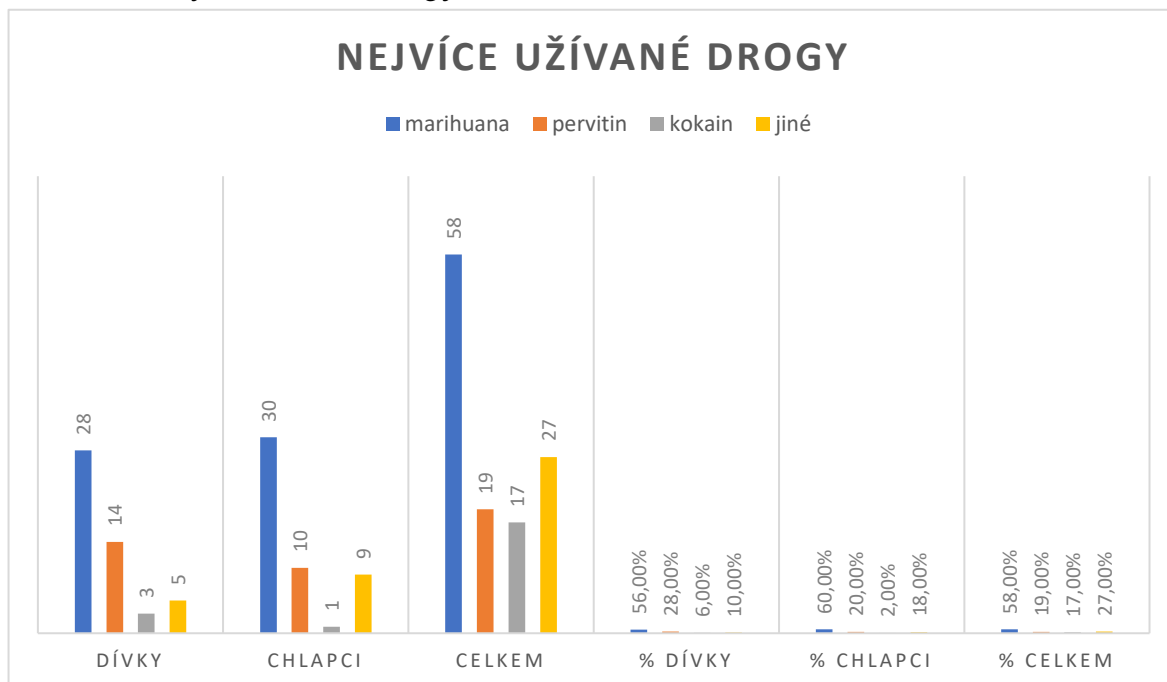

Otázka č. 12 byla zaměřena na to, zda jednotlivci sami jsou uživateli drog. Z celkového počtu respondentů uvedlo, že 5 % drogy užívá a 95 % nikoliv. Tímto se naplnil předpoklad číslo 6, jehož předmětem bylo mínění, že méně jak 10 % žáků středních škol užívá drogy.

Co do členění dle pohlaví užívá drogy, jiné než alkohol a tabák, celkem 1 dívka (2 %) a 4 chlapci (8 %).

Otázka č. 13 - Která z drog je podle vás mládeží nejvíce užívaná?

Graf č. 13 - Nejvíce užívané drogy

Otázka č. 13 směřovala ke zjištění, která z drog je z pohledu středoškolských žáků nejvíce užívaná. Z celkových dat bylo zjištěno, že za nejčastěji užívanou drogu je středoškoláky považována marihuana v 58 %. Namísto toho 19 % respondentů je přesvědčeno, že nejčastěji užívanou drogou je pervitin a s 17 % následuje kokain. 27 % respondentů bylo přesvědčeno, že nejčastěji užívanou drogou není ani jedna z alternativ, ale jiná blíže nespecifikovaná droga.

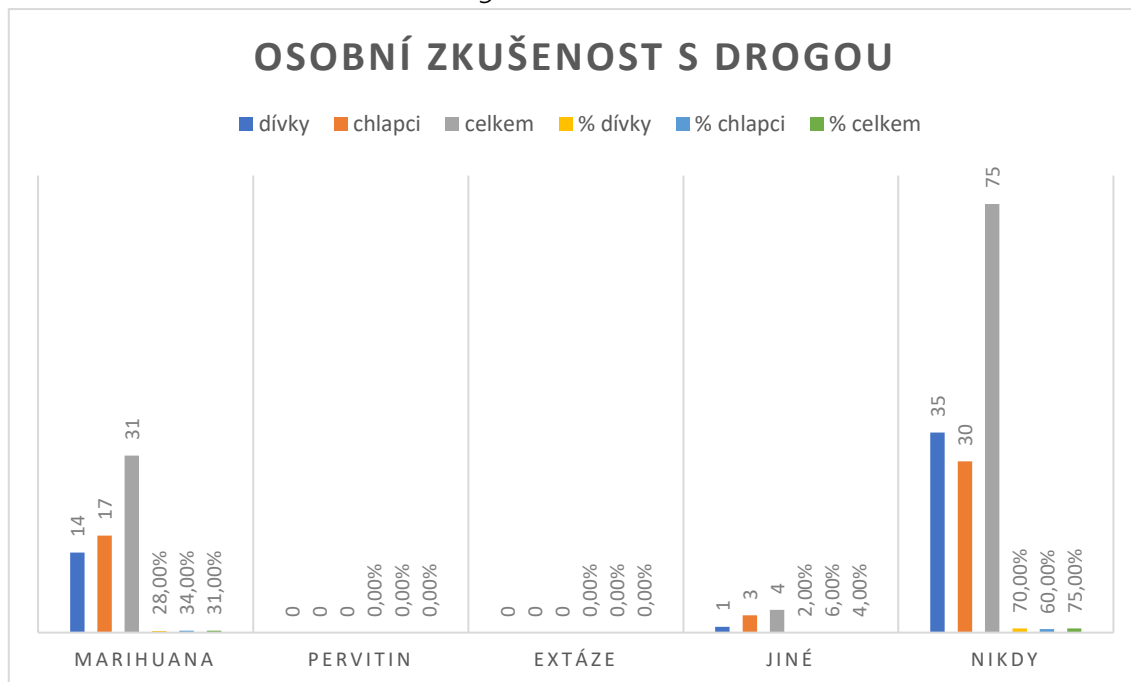
Tím se potvrdil předpoklad č. 7, který predikoval, že více, jak 50 % žáků je přesvědčeno, že nejčastěji užívanou drogou je právě marihuana.

Že je nejčastěji užívanou drogou marihuana bylo přesvědčeno 28 dívek (56 %), 14 dívek (28 %) si myslí, že se jedná o pervitin, 6 % (3) uvedlo kokain a 5 osob (10 %) že je zastoupena jinou drogou.

Chlapci k otázce přistoupili následovně: 30 (60 %) z nich si myslí taktéž, že nejčastěji užívanou drogou je marihuana, 10 (20 %) myslí, že pervitin, 2 % (1) kokain a 9 chlapců 18 % míní, že jde o jinou drogu.

Otázka č. 14 - Zkusil/a jste jednu z uvedených drog?

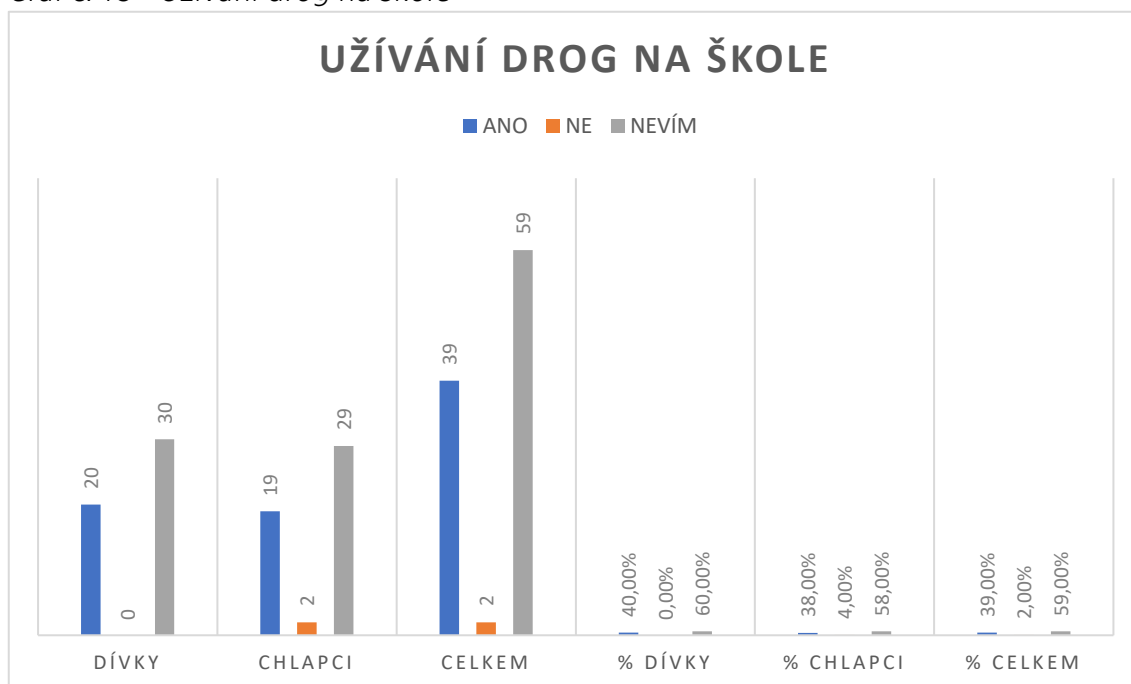
Graf č. 14 - Osobní zkušenost s drogou

Otázka č. 14 byla zaměřena na osobní zkušenost s drogou. Z celkového počtu respondentů 31 % užívá marihuanu. Jiné drogy, nežli marihuanu užívá 4 % respondentů. Častěji užívají marihuanu chlapci 34 %, zatímco dívky jsou zastoupeny 31 %. Pervitin neužívá žádný z respondentů. Jiný druh drog užívají 2 % chlapců a 6 % dívek.

Otázka č. 15 - Užívají se na vaší škole drogy?

Graf č. 15 - Užívání drog na škole

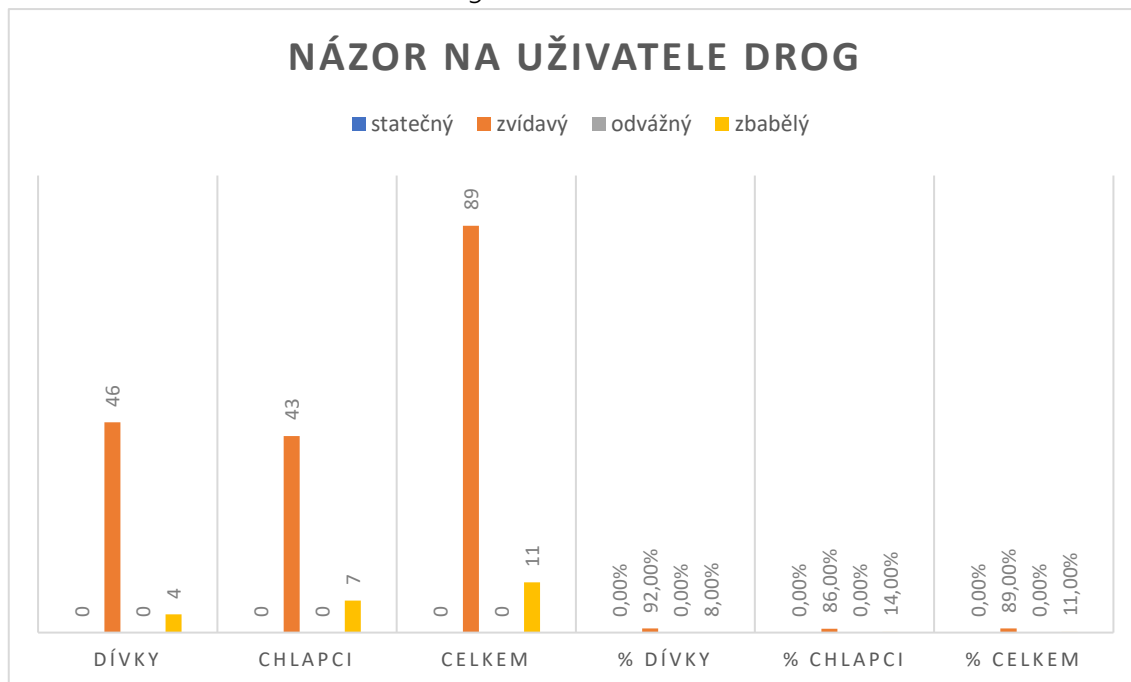

Otázka č. 15 byla zaměřena na užívání drog na škole. Na dotaz, zda se na škole respondentů užívají drogy odpovědělo ze sta žáků 39 %, že ano. Naopak 59 % odpovědělo, že neví a 2 % odpověděli ne.

Procentuální vyhodnocení dle pohlaví bylo prakticky totožné. Dívky na otázku odpověděly kladně v 40 % a chlapci v 38 %. Neutrální odpovědi neví odpověděly dívky v 60 % a chlapci v 58 %. Jediný rozdíl byl shledán v zamítavé odpovědi ne, kdy mezi dívkami se nenašla ani jedna, která by k tomu zaujala takový postoj, avšak mezi chlapci celkem 4 %.

Otázka č. 16 - Ten, kdo bere drogu je podle vás?

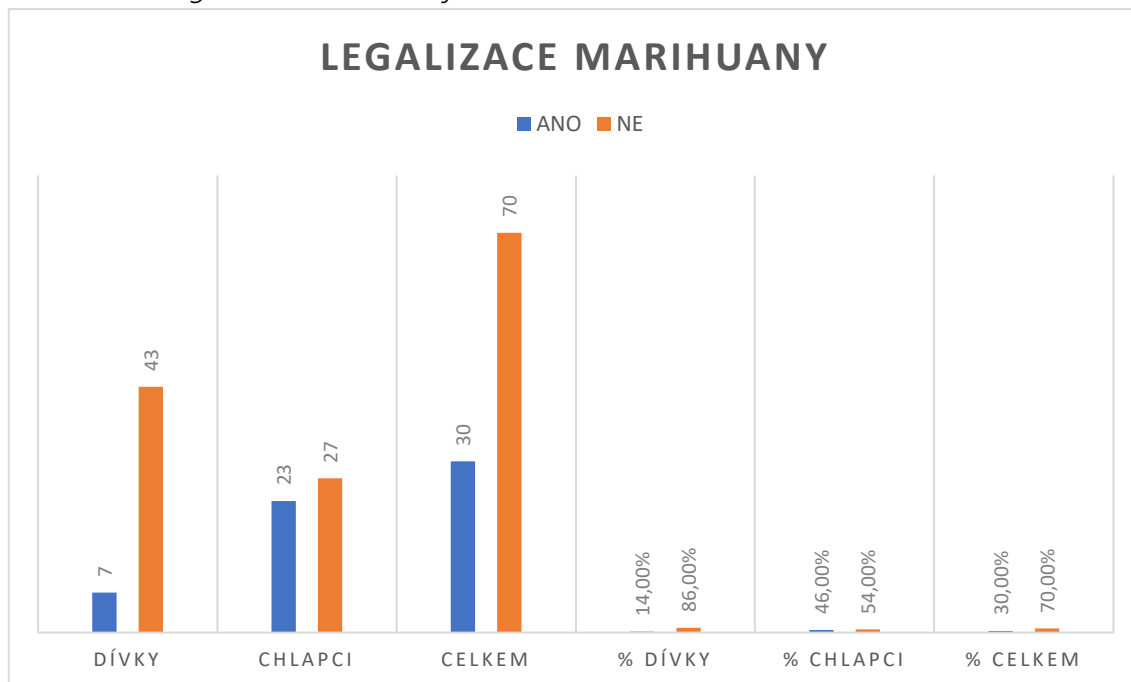
Graf č. 16 - Názor na uživatele drog

Otázka č. 16 směřovala především za účelem postoje žáků k osobám, které užívají návykové látky, především šlo, o zjištění, z jaké příčiny lidé drogu začnou užívat. Nejvíce převažoval názor, že ten, kdo bere drogy je zvědavý 89 %. Pouze 11 % všech respondentů zaujalo postoj, že ten, kdo bere drogu, činí tak ze zvědavosti. Odlišnosti v postoji k dané věci z pohledu pohlaví nebyly nijak výrazné. Dívky odpověděly, že se jedná o zvědavého člověka v počtu 46 (92 %) a v chlapecké populaci tento postoj zastává 43 osob (86 %). Ke zbabělosti se spíše přikláněli chlapci 7 (14 %), zatímco dívky mají tento názor pouze v počtu 4 respondentek (8 %). Žádný z respondentů nevyjádřil postoj, že by uživatel drog byl odvážný či statečný, nevedl ani jeden žák.

Otázka č. 17 - Mělo by být kouření marihuany legální?

Graf č. 17 - Legalizace marihuany.

Otázka č. 17 směřovala k tomu, zda by kouření marihuany mělo být legální. Ze sta žáků odpovědělo 70 % ano a 30 % ne.

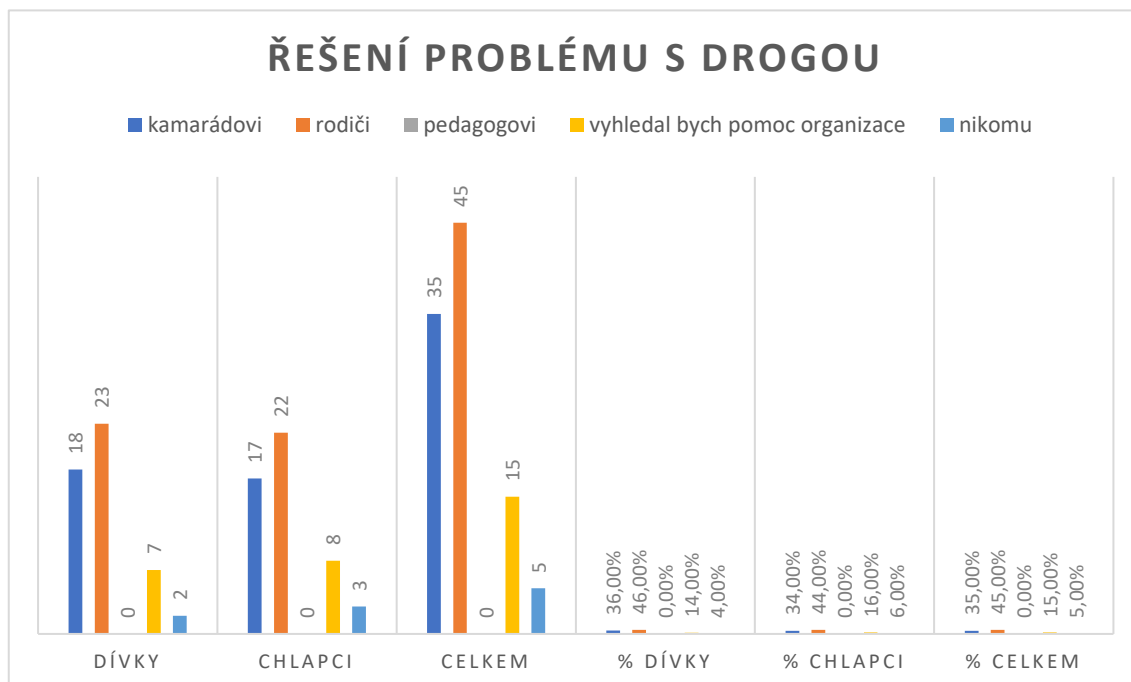
Dívky zaujaly pozitivní postoj k legalizaci marihuany v 14 % (7) a 86 % (43) s legalizací nesouhlasí.

U chlapců již postoj nebyl tak jednoznačný. Celých 46 % je přesvědčeno, že by marihuana měla být legalizována a 54 % je přesvědčeno, že ne.

Předpoklad č. 8, že více než 20 % chlapců a méně než 10 % dívek je přesvědčeno, že by marihuana měla být legální, se tak naplnil pouze z části, a to u chlapců. S jeho legalizací souhlasilo právě zmíněných 46 %, tedy více, než 20. U dívek však s legalizací souhlasilo s legalizací 14 %, což je více než předpoklad, kterým bylo odhadováno pouhých 10 %.

Otázka č. 18 - Pokud bych měl/a problém s drogami, svěřil/a bych se....

Graf č. 18 - Řešení problému s drogou.

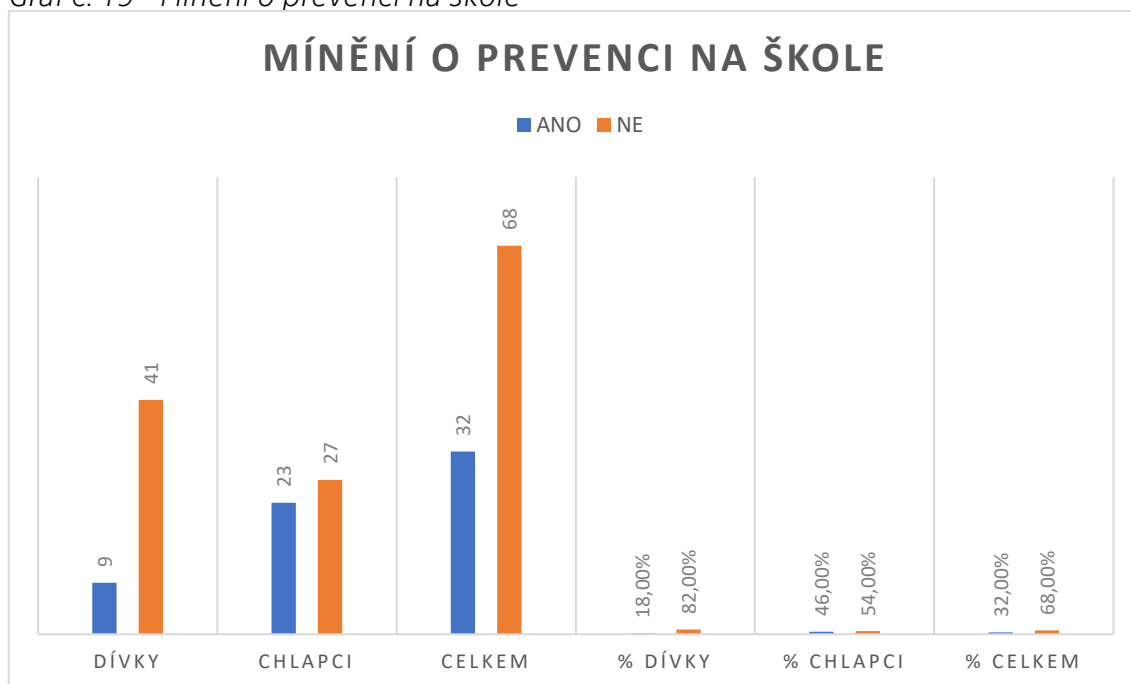
Otázka č. 18 se zabývá tím, komu by se žák svěřil, kdyby měl problém s drogou. Jednoznačně nejvíc respondentů odpovědělo, že by se svěřilo rodiči. Z celkového počtu sta respondentů odpovědělo tímto způsobem celkem 45 %. Kamarádovi by se svěřilo 35 % žáků, 15 % by vyhledalo pomoc organizace a 5 % by se nesevěřilo nikomu. Žádný z žáků by se nesevěřil pedagogovi.

Dle pohlaví byl postoj velmi vyvážený. Co se dívek týče, pak by se rodiči svěřilo 46 %, kamarádovi 36 %, pomoc organizace by vyhledalo 14 % a 4 % by se nesevěřily nikomu.

Chlapci by se rodiči svěřili v 44 %, kamarádovi v 34 %, rodiči v 15 % a 5 % by se nesevěřilo nikomu.

Otázka č. 19 - Myslíte, že je u vás na škole protidrogová prevence dostatečná?

Graf č. 19 - Mínění o prevenci na škole

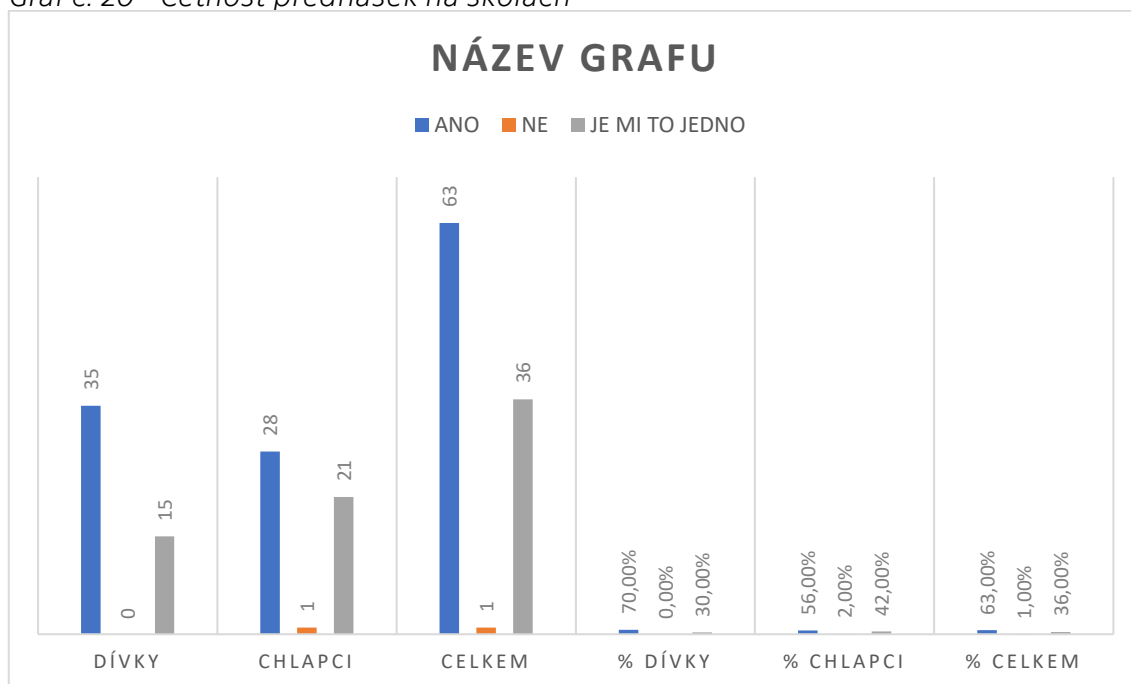
Předmětem otázky č. 19 bylo zjistit, jaké mínění o preventivní činnosti na školách mají žáci. Ti v 68 % shodně uvedli, že preventivní činnost není dostatečná. 32 % naopak bylo přesvědčeno, že ano. Tím se nepotvrdil poslední předpoklad č. 9, konstatující, že více, jak 45 % žáků je přesvědčeno, že je prevence na školách dostatečná.

Dívky nedostatečnost prevence vyjádřili celkem v 82 %. Naopak 18 % je přesvědčeno, že je prevence na škole dostatečná.

Chlapci se k danému problému postavili poměrně rovnoměrně. 54 % je přesvědčeno, že je prevence na škole nedostatečná a 46 % je přesvědčeno o její dostatečnosti.

Otázka č. 20 - Uvítali byste na školách více přednášek či besed o drogách?

Graf č. 20 - Četnost přednášek na školách

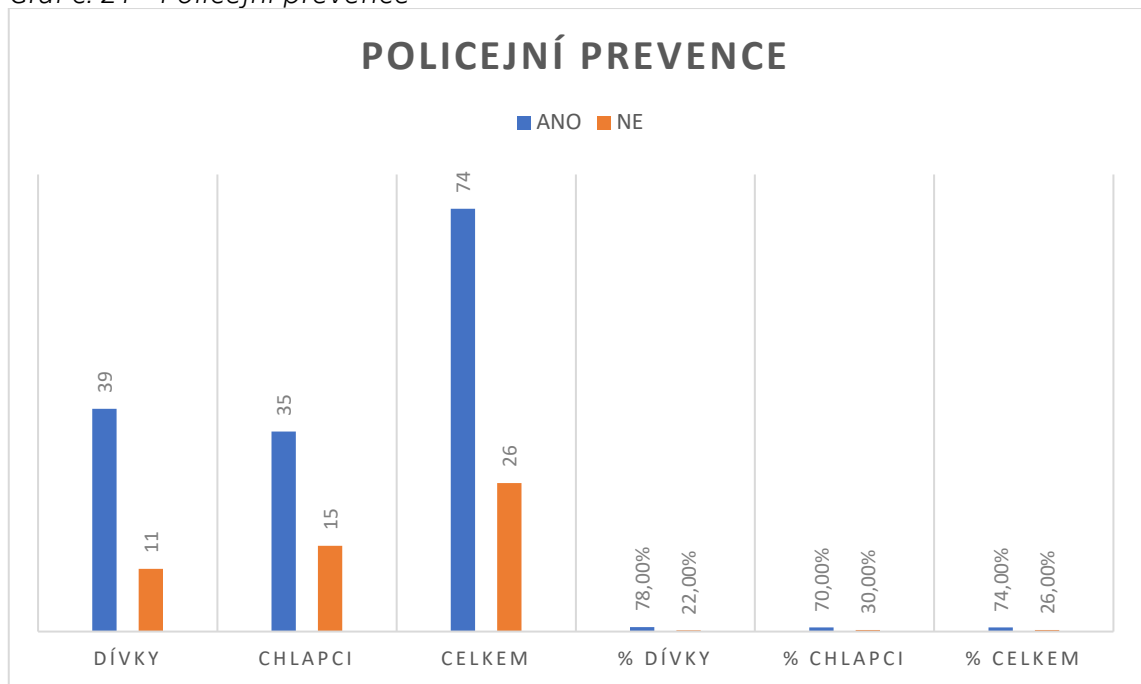

Na otázku č. 20, která je zaměřená na četnost přednášek a besed na školách, byli žáci dotazováni, zda by jich uvítali více. V celkovém měřítku bylo zjištěno, že by o vícero takovýchto preventivních aktivit stálo 63 % osob a 36 % je to jedno. Pouze jedno procento obsahovalo nesouhlas.

Větší zájem o přednášky projevily dívky, které souhlasné stanovisko uvedly v celkem 70 % a neutrální v 30 %. Nesouhlasné stanovisko v 1 % zastoupení se objevilo právě u chlapců. 56 % však taktéž poskytlo souhlasné stanovisko a 36 % zaujalo neutrální postoj.

Otázka č. 21 - Absolvovali jste besedu o drogách s policisty?

Graf č. 21 - Policejní prevence

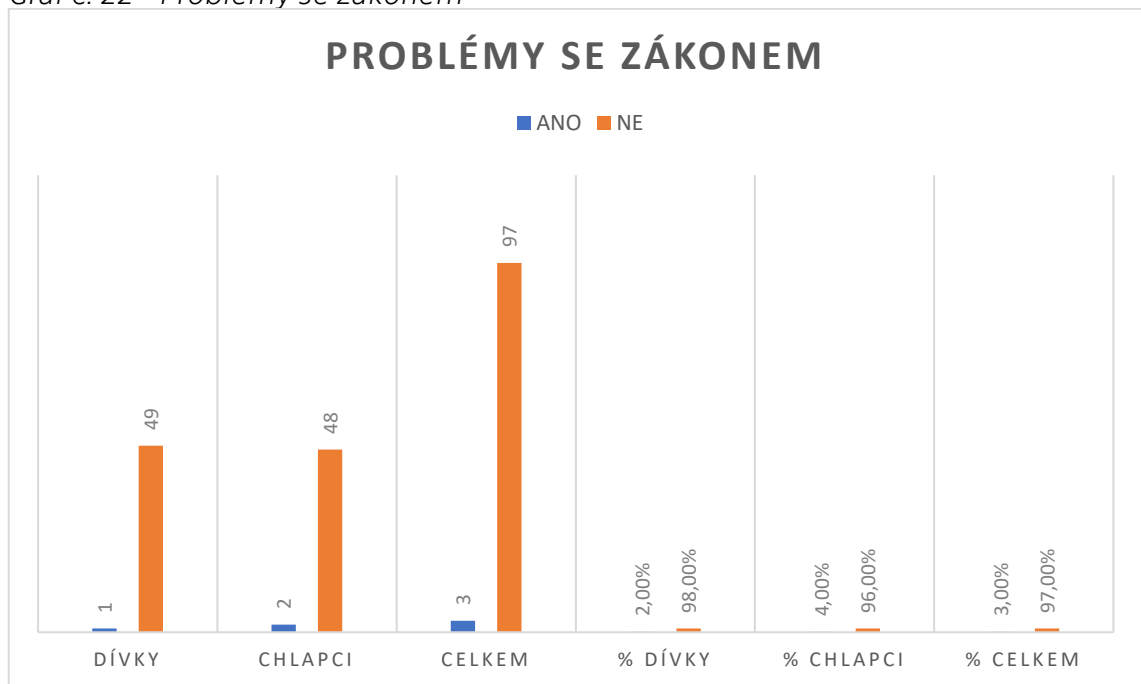

Otázka č. 21 směřovala k tématu prevence prováděné policisty. Celkem 74 % respondentů uvedlo, že takovýto druh besedy absolvovalo, 26 % uvedlo, že nikoliv.

Více přednášek s policisty absolvovaly dívky 39 (78 %), nežli chlapci 35 (70 %). Poměr je však poměrně vyrovnaný. Namísto toho 11 dívek (22 %) uvedlo, že besedu takového druhu neabsolvovaly. U chlapců se jedná o 15 osob (30 %).

Otázka č. 22 - Měli jste problém se zákonem?

Graf č. 22 - Problémy se zákonem

Otázka č. 22 byla cílena na problémy se zákonem mladistvých. Respondenti se vyjádřili toliko, že problém se zákonem nemělo 97 % z celkového počtu a 3 % již problém se zákonem měli.

Větší zastoupení osob, které již problém se zákonem měli vykazovali chlapci 4 %. Dívky 2 %. Ostatní respondenti uvedli, že se zákonem dosud problém neměli.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce je prakticky zrcadlením mého profesního života. Jejím předmětem bylo především zjistit, zda má osobní mínění o žácích na středních školách, jsou objektivní. Mnoho let jsem pracovala na pozici vyšetřovatele Služby kriminální policie a vyšetřování Policie ČR. Problematika, jíž jsem se zabývala, byly trestné činy mládeže. Ne jednou jsem se setkala s mladistvými, kteří sklouzli na pomyslnou dráhu pachatelů trestné činnosti. Po celou dobu mě zajímalo, jaké byly jejich osobní pohnutky, které je k uvedenému jednání vedly. Stále jsem si opakovala otázku, zda jsou skutečně faktory, jako rodina, vliv vrstevníků, ale kupříkladu i genetické predispozice natolik silné, že prakticky mohou rozhodnout o životním směru jednotlivce.

V teoretické části jsem tedy postupovala chronologicky a čerpala zdroje od významných autorů. Podstatným jevem pro mou osobu bylo zachytit rozdílné či totožné postoje autorů k celé problematice. Zdroje jsem proto vybírala pečlivě a uvážlivě. První kapitola byla věnována pojmosloví droga. Následovalo jejich rozdělení na legální a nelegální a u každého z pojmu byly specifikovány konkrétní druhy drog. Vytýčila jsem ty, které z vlastní zkušenosti, nejen jako policisty Služby kriminální policie a vyšetřování, ale i tzv. preventisty Policie ČR, provázely mou profesní éru ve spojitosti s mládeží nejčastěji. Jde tedy o aplikaci osobních zkušeností, které byly projektovány do struktury této práce. Následně jsem se orientovala právě na uvedené příčiny vzniku závislostí. Opětovně došlo k vytýčení pouze několika z nich. Ovšem i tento výčet tvoří komplexní rámec, který je vzájemně provázán. V předposlední kapitole jsem se soustředila na kriminalitu mládeže, jako potencionální následek příčinných faktorů vzniku závislostí. Jeho podstatou bylo vytýčit alespoň částečně legislativní rámec, ale opět byla pozornost věnována i příčinám delikventního a kriminálního chování mládeže. Ačkoliv by se na první pohled mohlo zdát, že faktory, které ovlivňují potenciálně rizikové jednání mladistvého, nemají přímou souvislost s užíváním drog, opak je pravdou. Výčet zdrojů a postojů odborníků jednoznačně poukazuje na skutečnost, jak významným spouštěčem, příčinou či následkem mohou být drogy v trestně – právní éře mladistvého. Součástí dané kapitoly je i příklad z praxe, který byl jen zrnkem jemu podobných, s jakými jsem se při práci s mládeží setkala.

Po letech profesní způsobilosti v oblasti vyšetřování u Služby kriminální policie jsem náhle cítila beznaděj a postrádala význam své práce. Smutný obraz osob, které se již staly součástí kriminálního prostředí, ačkoliv měly celý život před sebou mě přesvědčil, že je třeba učinit změnu. Hlavní myšlenkou bylo, že pokud chceme alespoň částečně zvrátit dějovou linii těchto jednotlivců, je nutné podat „pomocnou ruku.“ Nešlo však jen o pomoc konkrétní osobě, ale stát se i součástí systému, jež může osud a život těchto osob změnit či se o to alespoň pokusit.

Svou profesní éru jsem tedy změnila a začala pracovat, jako preventista Policie ČR na Krajském ředitelství policie Libereckého kraje. Oblast prevence tedy je polední kapitolou teoretické části, jako pomyslné uzavření celé problematiky.

Empirická část je pojata, jako odraz části teoretické. Je prakticky nenásilným zosobněním postojů žáků k drogové problematice. Drogová scéna je řekněme konstantní a jediný faktor, který se mění, je právě užívání jednotlivých drog. V minulosti byl preferovanou drogou heroin, od kterého dnešní mládež převážně upustila. Do výzkumné sondy se zapojilo celkem 100 respondentů. 50 z nich je žáky Střední školy Kateřinky v Liberci a 50 žáky Gymnázia v Jilemnicích. Jedná se o žáky, jež studují 1. a 2. ročníky ve věkovém rozpětí od 15 do 17 let věku. Rozdělení dle pohlaví vyšlo taktéž stejnoměrně. Účastno bylo 50 dívek a 50 chlapců napříč oběma typy škol. Zajímavým faktem již bylo zodpovězení první otázky, kdy v současné době velké procento žáků středních škol míní, že alkohol a tabák nejsou drogami. Současně až děsivě působí vyjádření respondentů k tomu, kdy a kde se poprvé setkali s alkoholem. To, že žáci užijí alkohol po 15. roce života je zarážející, ale fakt, že mnozí z nich ochutnali alkohol dříve než v deseti letech věku, je přímo alarmující. Vzhledem k této skutečnosti je více než jisté, že první zkušenost s alkoholem měli žáci často v rodinách či za přítomnosti svých vrstevníků. Několik desítek jedinců uvedlo, že rodiče v domácím prostředí pijí pravidelně alkohol. Tyto skutečnosti přímo ukazují, jak mocný vliv může mít vzor v rodině na následné chování jedince v oblasti pití alkoholu.

Současně se prokázalo, že obliba tabáku u mládeže taktéž není zcela na ústupu. Valná část dotazovaných je kuřáky, ať již pravidelnými či nepravidelnými. Současně se ukázalo, že tabák dnes není doménou jen v cigaretovém provedení, ale na vzestupu je obliba jiných alternativ. Ať se jedná o žvýkací tabák či zahřívanou formu.

Přesto, že se mezi žáky vyskytlo nízké procento osob, které užívají jinou drogu, než alkohol a tabák, faktem zůstává, že v daném věku a prostředí školy, by výskyt osob užívajících nelegální návykové látky, měl být nulový. Ačkoliv většina osob uvedla, že nezkusila žádnou drogu nelegálního charakteru, objevili se i tací, kteří takovou zkušenost mají. Nejčastěji užívanou nelegální drogou je dle výzkumu marihuana. Na výběr měli respondenti dále pervitin či extázi. U tohoto druhu drog neuvedl žádný z nich, že by s nimi měl zkušenost. Namísto toho uvedli, že mají zkušenost s jinými drogami než těmi, které jim byly dány na výběr. S marihuanou se pojí i tolerance k její legalizaci. Ačkoliv se mezi osobami našli ti, kteří tuto nelegální drogu zkusili, 70 % osob nesouhlasí s její legalizací.

Velmi zajímavým se však jeví především důvěra, kterou žáci chovají k jednotlivým osobám či skupinám a organizacím. Většina totiž uvedla, že v případě problémů s drogou, by se svěřili rodiči či kamarádům. Několik z nich současně uvedlo, že by pomoc vyhledali u různých typů organizací. Jednoznačně

ale z průzkumu vyplývá, že žáci nemají důvěru ve školní instituci. Ani jeden z nich nevedl, že by se s problémem svěřil pedagogovi. Celkově se většina shodla, že i oblast preventivních besed a přednášek na škole je nedostatečného charakteru a uvítali by jejich navýšení. Ačkoliv valná většina se v rámci školy setkala s přednáškami či besedami s policisty, je z výsledků dotazníkového šetření více než zřejmé, že prevence na školách je skutečně nedostačující. Pokud by byla dostačujícího charakteru, nedošlo by k situaci, kdy tak hojný počet žáků nemá povědomí o skutečnosti, že alkohol či tabák jsou drogami a mnohdy škodlivějšího charakteru než některé nelegální drogy, užívané pouze jednorázově.

Ačkoliv se dlouhá léta sama věnuji protidrogovým besedám na školách, jako zástupce Policie ČR, kdy pravidelně přednáším o škodlivosti různých druhů nelegálních drog, až tímto výzkumem bylo odhaleno, jak nedostatečná je prevence u drog, jakými jsou alkohol či tabák. Jako by došlo k jejich upozadění na úkor drog nelegálních, a to i přesto, že jejich dopad nejen na život jednotlivce, ale i rodinu či společnost může být fatální. Personální situace u Policie ČR je současně taková, že není možné zcela naplnit potřeby přednášek či besed všech škol na území Libereckého kraje. Nadále je tedy potřeba zapojení i jiných institucí.

Tato práce by tedy mohla posloužit jako zamyšlení nad současným stavem ve školách, především v oblasti prevence, a to nejen pro pedagogy, ale současně i Policii ČR a jiné spolupracující instituce. Neméně důležité je pokusit se v kooperaci všech těchto skupin o co největší zapojení rodin. Preventivní přednášky by tedy měly být cíleny i na rodinu, jako jeden z významných faktorů, které ovlivňují jedince. Současně by měla být zamyšlením pedagogů nad přístupem k žákům. Pokud žáci zcela nedůvěřují žádnému z pedagogů, jedná se o skutečný problém, který stojí za úvahu. Samozřejmě se jedná pouze o minimální vzorek respondentů a nelze tento problém globalizovat napříč celým spektrem školství, ale je jisté, že jej současně nelze ani bagatelizovat.

Seznam použité literatury

1. BRICHČÍN, Milan. *Mládež – drogy – společnost*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1997. *Studia paedagogica* (Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta). ISBN 80-86039-20-x.
2. FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014, 231 s. Psyché. ISBN 978-80-247-5046-0.
3. FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada, 2009, 218 s. Psyché. ISBN 978-80-247-2781-3.
4. JEDLIČKA, Richard. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004, 478 s. ISBN 80-7312-038-0.
5. KALINA, Kamil. *Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády České republiky, c2003. Monografie (Úřad vlády České republiky). ISBN 80-86734-05-6.
6. MAHDALÍČKOVÁ, Jana. *Trestní odpovědnost pedagogů a žáků v praxi*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 2011, 132 s. ISBN 978-80-903823-5-0.
7. MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011, 336 s. ISBN 978-80-7367-825-8.
8. MENDEL, Richard A. *Méně slov a více pomoci: účinné a neúčinné metody při snižování kriminality mládeže*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002, 141 s. Prameny. ISBN 80-7338-002-1.
9. NEŠPOR, Karel. *Návykové chování a závislost*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-267-6.
10. NEŠPOR, Karel, Ladislav CSÉMY a Hana PERNICOVÁ. *Jak předcházet problémům s návykovými látkami na základních a na středních školách: příručka pro pedagogy*. Praha: Sportpropag pro Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, 1996, 156 s. ISBN 80-260-3877-0.
11. PRESL, Jiří. *Drogová závislost: může být ohroženo i vaše dítě?*. 2. rozšiř. vyd. Praha: Maxdorf, 1995. Medica. ISBN 80-85800-25-x.

12. SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014, 147 s. Psyché. ISBN 978-80-247-4042-3.

13. ŠTABLOVÁ, Renata. *Drogy, kriminalita a prevence*. 2. rozš. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 1999, 205 s. ISBN 80-7251-018-5.

14. ŠŤASTNÁ, Lenka a Matúš ŠUCHA, ed. *Drogy a ohrožené skupiny mladých lidí: [monografie]*. Praha: Centrum adiktologie, Psychiatrická klinika, 1. lékařská fakulta, Univerzita Karlova v Praze, 2010, 48 s. ISBN 978-80-254-6807-4.

Internetové zdroje:

Zpráva o tabákových, nikotinových a souvisejících výrobcích v České republice 2021 [online]. [cit. 2022-04-14]. Dostupné z:

https://www.drogyinfo.cz/data/obj_files/33571/1114/Zpr%C3%A1va%20o%20z%C3%A1vislostech%20y%20%C4%8C%202021_aktu%C3%A1ln%C3%AD%20situace_rev28.12.2021.pdf

Návykové látky (drogy) [online]. [cit. 2022-04-14]. Dostupné z:

<https://www.nzp.cz/clanek/323-navykove-latky-drogy>

Závislost na tabáku [online]. [cit. 2022-04-14]. Dostupné z:

<https://www.nzp.cz/clanek/432-zavislost-na-tabaku-uvod>

Čeští teenageři užívají návykové látky stále méně, ukazují výsledky české části mezinárodní studie ESPAD [online]. 2020 [cit. 2022-04-14]. Dostupné z:

<https://www.drogy-info.cz/article/press-centrum/cesti-teenageri-uzivaji-navykove-latky-stale-mene-ukazuji-vysledky-ceske-casti-mezinarodni-studie-espad/>

Tisková zpráva Úřadu vlády České republiky, Odboru protidrogové politiky: Evropští teenageři méně konzumují alkohol a méně kouří, ukázala mezinárodní školní studie ESPAD [online]. 2020 [cit. 2022-04-15]. Dostupné z:

<https://www.drogy-info.cz/article/press-centrum/evropsti-teenageri-mene-konzumuji-alkohol-a-mene-kouri-ukazala-mezinarodni-skolni-studie-espad/>

Extáze: Nelegální návykové látky [online]. [cit. 2022-04-14]. Dostupné z:

<https://www.nzp.cz/clanek/263-extaze>

Nový trestní zákoník 01/10 [online]. [cit. 2022-04-14]. Dostupné z:

<https://www.drogy-info.cz/publikace/zaostreno-na-drogy/2010-zaostreno-na-drogy/01-10-novy-trestni-zakonik/>

Konopné drogy [online]. [cit. 2022-04-14]. Dostupné z:

<https://www.prevcentrum.cz/informace-o-drogach/konopne-drogy/>

O odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) [online]. [cit. 2022-04-14]. Dostupné z:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-218?text=soudnictv%C3%AD+ve+v%C4%9Bcech+ml%C3%A1de%C5%BEE>

NÁRODNÍ STRATEGIE PRIMÁRNÍ PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ DĚTÍ A MLÁDEŽE NA OBDOBÍ 2019–2027 [online]. [cit. 2022-04-14]. Dostupné z:

https://www.msmt.cz/uploads/narodni_strategie_primarni_prevence_2019_27.pdf

BOLEHOVSKÝ Jiří. MIMOŘÁDNÉ ČÍSLO BULLETINU NPC – EXTÁZE [online]. [cit. 2022-04-14]. Dostupné z:

<https://docplayer.cz/21761477-Extaze-mimoradne-cislo-bulletinu-npc-mimoradne-cislo-bulletinu-npc-extaze-1.html>

Periodikum:

Drugs & Forensics Bulletin Národní protidrogové centrály. 01/2021. ISSN 1211-8834.

Ostatní zdroje:

(Pracovní verze Zprávy o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2021 za oddělení prevence odboru komunikace a vnějších vztahů Policejního prezidia ČR, která dosud zveřejněna nebyla, ale data pro zprávu již byla odbornými pracovními verifikována)

Seznam grafů

Graf 1: Otázka č. 1 - Pohlaví.....	38
Graf 2: Otázka č. 2 - Jaký ročník studujete?.....	39
Graf 3: Otázka č. 3 - Kolik je vám let?.....	40
Graf 4: Otázka č. 4 - Je podle vás alkohol a tabák droga?.....	41
Graf 5: Otázka č. 5 - V kolika letech jste poprvé ochutnali alkohol?.....	42
Graf 6: Otázka č. 6 - Jak často pijete alkohol?.....	43
Graf 7: Otázka č. 7 - Kde jste poprvé ochutnali alkohol?.....	44
Graf 8: Otázka č. 8 - Pijí vaši rodiče doma pravidelně alkohol?.....	45
Graf 9: Otázka č. 9 - Pokud kouříte, kolik cigaret vykouříte?.....	46
Graf 10: Otázka č. 10 - Zkoušeli jste někdy jinou formu tabáku?.....	47
Graf 11: Otázka č. 11 - Nabízel vám někdo drogy?.....	48
Graf 12: Otázka č. 12 - Užíváte nějaké drogy? (vyjma alkoholu a tabáku).....	49
Graf 13: Otázka č. 13 - Která z drog je podle vás mládeží nejvíce užívaná?.....	50
Graf 14: Otázka č. 14 - Zkusil/a jste jednu z uvedených drog?.....	51
Graf 15: Otázka č. 15 - Užívají se na vaší škole drogy?.....	52
Graf 16: Otázka č. 16 - Ten, kdo bere drogu je podle vás?.....	53
Graf 17: Otázka č. 17 - Mělo by být kouření marihuany legální?.....	54
Graf 18: Otázka č. 18 - Pokud bych měl/a problém s drogami, svěřil/a bych se.....	55
Graf 19: Otázka č. 19 - Je u vás na škole protidrogová prevence dostatečná?.....	56
Graf 20: Otázka č. 20 - Uvítali byste na školách více přednášek či besed o drogách?..	57
Graf 21: Otázka č. 21 - Absolvovali jste besedu o drogách s policisty?.....	58
Graf 22: Otázka č. 22 - Měli jste problém se zákonem?.....	59

Seznam příloh

Příloha 1: Dotazník.....	68-70
--------------------------	-------

Příloha 1: Dotazník

Dobrý den,

Chtěla bych vás požádat o vyplnění dotazníku, který bude sloužit, jako podklad výzkumu zaměřeného na postoj a zkušenosti žáků s drogami a příčinami vzniku závislosti. Předmětem výzkumu bude dále ověření efektivity a přítomnosti preventivních programů na středních školách. Dotazník nemusíte podepisovat, neboť je zcela anonymní. Správné odpovědi prosím zakroužkujte.

Děkuji za vyplnění

Adéla Fialová

1. Zaškrtněte, jakého jste pohlaví

- a) žena b) muž

2. Jaký ročník studujete?

- a) 1. ročník
b) 2. ročník
c) 3. ročník
d) 4. ročník

3. Kolik je Vám let?

- a) 14 b) 15 c) 16 d) 17 e) 18 f) 19

4. Je podle Vás alkohol a tabák droga?

- a) ano b) ne c) nevím

5. V kolika letech jste poprvé ochutnali alkohol?

- a) dříve jak v 10 letech b) dříve jak ve 15 letech c) později než v 15 letech
d) dosud jsem alkohol neochutnal(a)

6. Jak často pijete alkohol?

- a) příležitostně b) pravidelně
c) občas se opiji d) alkohol zásadně nepiji

7. Kde jste poprvé ochutnali alkohol?

- a) v rodině b) s kamarády
c) sám d) alkohol jsem nikdy nepil/a

8. Pijí vaši rodiče doma pravidelně alkohol?

- a) ano b) ne c) nedokážu posoudit

9. Pokud kouříte, kolik cigaret vykouříte

- a) méně než 10 denně b) více než 10 denně
c) nekouřím pravidelně d) nikdy jsem nekouřil/a

10. Zkoušeli jste někdy jinou formu tabáku (pokud ano, zaškrtněte jednu z možností)?

- a) žvýkáč tabák b) zahříváný tabák (IQOS apod.)
c) nezkoušel jsem nic z toho

11. Nabízel Vám někdo drogy?

- a) ano b) ne

12. Užíváte nějaké drogy? (vyjma alkoholu a tabákových výrobků)

- a) ano b) ne

13. Která z drog je podle Vás mládeží nejvíce užívána?

- a) marihuana b) extáze c) pervitin d) kokain e) jiná

14. Zkusil jste jednu z uvedených drog?

- a) marihuana b) pervitin c) extáze
d) jiné e) drogy jsem nikdy nezkoušel/a

15. Užívají se na vaší škole drogy?

- a) ano b) ne c) nevím

16. Ten, kdo zkusil drogu je podle Vás

a) statečný b) zvědavý c) odvážný d) zbabělý

17. Mělo by být kouření marihuany legální?

a) ano b) ne

18. Pokud bych měl problém s drogami, který bych chtěl vyřešit, svěřil bych se

a) kamarádovi b) rodičům c) pedagogovi

d) vyhledal bych pomoc nějaké organizace

19. Myslíte, že je u vás na škole protidrogová prevence dostatečná?

a) ano b) ne c) nevím

20. Uvítali byste na škole více přednášek či besed o drogách?

a) ano b) ne c) je mi to jedno

21. Absolvovali jste besedu o drogách s policisty?

a) ano b) ne

22. Měl/a jste již problém se zákonem?

a) ano b) ne

Evidence výpůjček

Prohlášení:

Dávám svolení k půjčování této bakalářské práce. Uživatel potvrzuje svým podpisem, že bude tuto práci řádně citovat v seznamu použité literatury.

Jméno a příjmení: Adéla Fialová

V Praze dne: 28. 04. 2022

Podpis:

Jméno	Oddělení/ Pracoviště	Datum	Podpis